* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
פ' בראשית

~ ~ ~

* דרושי ביאורים

* פנינים קצרים

* רמזי מוסרים

* הפטרה

* ליקוטי ספרים המבארים דבריו, ומחדשים ע"פ

* וכותרות על כל ענין וענין

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
פ' בראשית

~ ~ ~

השי"ת ברא את העולם,
ע"י שהביט בתורה,
באופן שהיתה קודם הבריאה,
שהוא תורת הסוד,
ובהשתלשלות מן פנימיותה הרוחני,
ברא את עולם הגשמי

~

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ: מאמרם ז"ל **ואהיה אצלו אמון** - אומן, התורה אומרת, אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא, בנוהג שבעולם, מלך בונה פלטין, אינו בונה אותו מדעת עצמו, אלא דפתריות ופנקסות יש לו, לדעת האיך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשין, כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה, ובורא את העולם, והתורה אמרה, **בראשית ברא א-להים**, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר, **ה' קנני ראשית דרכו**, ע"כ:

ולבא עד תכונתו נעיר בו קצת מההערות הראויות בראשונה.

א. אומרם **התורה אומרת** כו' שהם דברי מותר, כי מי לא ידע כי התורה היא האומרת?

ב. כי תחלה אמר **אמון - אומן**, שיורה כי התורה היא **האומן**, ואחר כך אמר שהיא **כלי אומנות!**

ג. איך נרמז כלי האומנות **באמון?**

ד. ולמה לא נאמר **אומן** בפירוש?

ה. כי אין המשל צודק כלל, כי הלא בנמשל המלך והאומן אחד המה?

ו. כי התורה מספרת סדר הבריאה, היאך היתה, ואיך יאמר שהיא כפנקס, שלמדים ממנו לבנות ולעשות חדרים ופשפשים?

ז. אומרם, **מביט בתורה ובונה**, האם צורך אליו יתברך, חלילה, להביט בתורה, כאומן שמביט בפנקס? היבצר ממנו האיך יעשה חדרים או פשפשין? ומאומרם, **'כך' היה הקדוש ברוך הוא** כו', יראה, שהוא בדמותו בצלמו, ואין דומה לו כלל!

ח. אומרם, **והתורה אמרה בראשית** כו', למה זה אמרה בלי צורך ובלי קשר?

ט. אומרם, **בנוהג שבעולם** כו', כי טבע לשון זה הוא ליאמר, כאשר מנהגו של עולם הוא הפך הנדון שלפנינו, אך עתה, הנה הוא רוצה לדמותו ממש, באומרו, **כך היה הקדוש ברוך הוא** כו', ומהראוי יאמר, **למלך שבונה פלטין** כו'!

והנה לבא אל הביאור נקדים שתי הקדמות מפורסמות:

א. כי הנה על ידי התורה א-להית נברא העולם כמאמרם ז"ל ריש מדרש תנחומא, וכמאמרם, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ.

וידוע כי לא יפעל בהן כחרש עצים במקבות ובגרזן, שהם כלים נפרדים מהחוצב בם, והוא לבד הפועל, כי לא ירעו ולא ישחיתו, וגם היטב אין אתם, מבלי דעת החוצב בם, לכל אשר יחפוץ בחרושת עץ לעשות.

אמנם אותיות התורה, גם כי המה כלי אומנותו, לא יתייחסו לנפרדים מאתו יתברך חלילה, כי הוא יתברך וחכמתו - היא התורה - אחת היא, כי חיות ורוחניות המה, וכאשר יוצרנו יוצר בראשית, יצר את העולם בהן, (אותיות התורה) המה היוצרים, כי הן הן שמותיו וחכמתו יתברך, בלתי נפרדים מן איכותו.

הנה, כי ממוצא דבר ימשך, כי גם בתורה יפול שם **אומן** במעשה בראשית: (ובזה נתיישב קושיא ג. איך נרמז כלי האומנות **באמון?**)

הקדמה שנית, והוא כי הנה ספור הדברים הנבראים בששת ימי בראשית כאשר יתפרשו על דרך הסוד, הלא ירמזון אל דברים נאצלים עליונים רוחניים לאין תכלית,

ועד לא נברא העולם - כי התורה קדמה אלפים שנה - הוא (תורת הסוד) לבדו היה הנרצה בכונת הכתובים, כי איך יאמר **ברא א-להים את השמים** כו' ועדיין לא נבראו, אך המה נדרשים על דרך הסוד,

ועל הדרך ההוא בקשוה מלאכי השרת, ולא על דרך פשטה, כאשר היא אצלנו (בני אדם).

וכאשר ברא א-להים את השמים והארץ וכל צבאם, את הכל עשה יפה בעתו, רמז ומקביל אל הדברים הנרצים בכונת הכתובים, על דרך הסוד.

נמצא כל סדר ותיקון מעשה בראשית בכל פרטיו, ונקודות זמן עשיית כל דבר ואופן עשייתו, לפי פשטו, הוא מכוון אל כונת הכתוב, בנרצה בו לפי כונת הכתוב לפי הסוד, והדברים הנאצלים עליונים הנרמזים בו, כנודע ליודעים חן.

ואם כן, אחר שבריאת העולם היה על דרך וסדר מתייחס אל דברים עליונים ואצילותם - שהם כונת המקראות לפי סודם, ועל פי סודם ועניני נברא, הנה תדמה התורה קודם בריאת העולם אל פנקס האומן, שכתוב ומצוייר בו היאך יעשה חדרים ופשפשין, ועל פיהם יעשה, כי כן עשה ה' שמים וארץ וכל צבאם, על פי הדברים הנרמזים בתורה, על דרך הנסתר שבה.

ואמר: **מביט בתורה**, לומר, שעל ידי הביטו יתברך בדברים העליונים

הנאצלים למעלה, שהם ענין הכתוב בתורה, כמדובר, על ידי הבטתו בהם - שהוא הביטו בתורה עצמה, כי איכותם בה - היה שפע כל דבר מהם, משתלשל אורו עד למטה, ומהוה דוגמתו: (ובזה נתיישב קושיא ו. התורה מספרת סדר הבריאה, היאך היתה, ואיך יאמר שהיא כפנקס, שלמדים ממנו לבנות ולעשות חדרים ופשפשים?

וקושיא ז. אומרם, **מביט בתורה ובונה**, האם צורך אליו יתברך, חלילה, להביט בתורה, כאומן שמביט בפנקס? היבצר ממנו האיך יעשה חדרים או פשפשין? ומאומרם, '**כך' היה הקדוש ברוך הוא** כו', יראה, שהוא בדמותו בצלמו, ואין דומה לו כלל!)

והנה, על הבחינה הזאת השנית, תקרא התורה, **כלי** אומנותו, כפנקס האומן, ועל בחינת הקדמה הראשונה, תקרא **אומן**, באופן כי שניהם כאחד יצדקו, בתורה א-להית: (ובזה נתיישב קושיא ב. תחלה אמר **אמון - אומן**, שיורה כי התורה היא **האומן**, ואחר כך אמר שהיא **כלי אומנות!)**

ובזה נבא אל ביאור המאמר, והוא, כי הוקשה להם, שמהראוי יאמר, אמונה בפת"ח האל"ף, שהיתה מגודלת (מאומנת) אצלו יתברך (ולא אמון, בקמ"ץ האל"ף, שמשמע האומן בעצמו)!

על כן אמר, כי אמון הוא כאומר אומן, והוא על הבחינה הראשונה. ומפני שהרגיש שהיה לו לומר אומן בפירוש, לזה אמר, התורה אומרת כו' כלומר, גם כי יש בחינה שהתורה תקרא אומן, עם כל זה, ל'מה שהתורה עצמה היא המדברת, אינה אומרת על עצמה, הבחינה הגדולה ההיא, כי-אם, הקטנה הימנה, ללמד דעת ענותנות, אל לומדיה.

וזהו, 'התורה אומרת' כי אף שרומזת היותה אומן, אינה אומרת בפירוש, רק היותה (אמון) **כלי אומנות:** (ובזה נתיישב קושיא א. **התורה אומרת** כו' שהם דברי מותר, כי מי לא ידע כי **התורה** היא **האומרת**?

וביתר ביאור נתיישב קושיא ב. תחלה אמר **אמון - אומן**, שיורה כי התורה היא **האומן**, ואחר כך אמר שהיא **כלי אומנות!**

וקושיא ד. למה לא נאמר **אומן** בפירוש?)

ולהורות המצא בה שתי בחינות, אמר, **בנוהג שבעולם** וכו', לומר, כי כאשר בנוהג שבעולם ימצאו מעמד שלשת הדברים, מלך, ואומן, ופנקס, כך, שלשת אלה ימצאו יחד, בהיותו יתברך, מביט בתורה, ובונה את העולם, כי הוא יתברך הוא המלך, ושתי בחינות התורה הנזכרת, הם האומן והפנקס.

ולא הוצרך לפרש איך היתה אומן, כי פשוט הוא, רק איך היתה פנקס. ונרמז היותה פנקס, באומרו, **היה מביט בתורה ובורא**, כי כאשר האומן מביט בפנקס, האיך יעשה חדרים ופשפשין, כן הוא יתברך, על ידי הבטתו אל סודות התורה שבתיבות מעשה בראשית, שהוא בנין אצילות העליון, היה בורא כל פרטי הבריאה למטה, להקבילם אל הדברים העליונים הנרצים, לפי ספור הבריאה לפי סודם:

ועתה בא לגלות לנו מהיכן למד שלמה להסתיר הבחינה הראשונה, ולא אמר אומן, כי-אם, ברמז, עם שהיה מפליג במעלת התורה, ואמר, שלמד מהתורה עצמה, שאמרה, **בראשית ברא א-להים** כו', שמורה, היותה כלי אומנות, שבה **ברא ה' את השמים** כו', ולא נאמר 'ראשית' ברא את השמים, שהיה מורה הבחינה הראשונה (שהתורה הוא אומן), וזהו **והתורה אמרה** כו'. (ובזה נתיישב קושיא ח. אומרם, **והתורה אמרה בראשית** כו', למה זה **אמרה** בלי צורך ובלי קשר?)

ולהיות שאין הדמות הנמשל אל המשל, רק באשר נמצא בו שלשת הדברים, אך, האומן והכלי הם בנמשל בלתי נפרדים, כאשר הם במשל (נפרדים), על כן אמר, בנוהג שבעולם, **ולא אמר**, (לשון המורה נמשל דומה למשל) 'למלך שבונה כו'.

ועל המצא בו שלשת הדברים הנמצאים במשל, אמר, **כך** היה הקדוש ברוך הוא כו': (ובזה נתיישב קושיא ה. אין המשל צודק כלל, כי הלא בנמשל המלך והאומן אחד המה?

וקושיא ט. אומרם, **בנוהג שבעולם** כו', כי טבע לשון זה הוא ליאמר, כאשר מנהגו של עולם הוא הפך הנדון שלפנינו, אך עתה, הנה הוא רוצה לדמותו ממש, באומרו, **כך היה הקדוש ברוך הוא** כו', ומהראוי יאמר, **למלך שבונה פלטין** כו'!)

הנה, פירוש אומרו **בראשית**, במה שהוא ראשית - היא התורה - ברא א-להים כו', שהוא כלי אומנותו יתברך.

ושיעור הכתוב על פי דברי המאמר, שטרם יברא העולם השפל, היה ביאור כל פרטי הבריאה, מתפרש על בנין אצילות העליון, שהוא קודם לעולם, ודוגמתו היה, כל מה שנברא למטה, כי מבנין אצילות העליון, נתפשט ונשתלשל שפע מכל פרטים עליונים, ונתהוו כל מה שלמטה, דבר יום ביומו.

ובזה יאמר, **בראשית**, במה שהוא **ראשית**, הוא בנין אצילות עליון, **ברא א-להים את השמים** כו', כמדובר, שהיה מביט ובורא את העולם:

מהו כח העשרה מאמרות, שבהם נברא העולם, ומהו מאמר הראשון 'בראשית' אשר 'האמירה' שלו סתומה, שלא כתוב 'ויאמר', וענין השתלשלות מדקות הרוחני, אל עוביות הגשמי.

—

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים: ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור: וירא א-להים את האור כי טוב ויבדל א-להים בין האור ובין החשך: ויקרא א-להים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: ויאמר א-להים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים:

הנה אמרו רבותינו ז"ל, **בעשרה מאמרות נברא העולם.**

והנה הקשו בגמרא, **תשעה הן?**

ותרצו, **בראשית נמי מאמר הוא.**

א. והנה ראוי לשים לב, שאם כן איפה, למה לא נאמר 'ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ' ככל יתר מאמרות?

ולבא אל הענין, נשית לב גם על מאמרם ז"ל, באומרו, ביום השני, **יהי רקיע** שהוא, 'יחזק הרקיע, כי לחין היו בראשון, ונתחזקו בשני'.

כי הוקשה למו, כי אחר הברא שמים בראשון, איך יאמר בשני, **יהי רקיע**, על כן פירשו, על החזוק.

ב. והלא יפלא, הפלא ופלא, האם יד ה' תקצר חלילה, מלהחזיקם בראשון, שהוצרך יום שני? ומה גם פעולותיו יתברך, שאינם תחת הזמן!

ולא עוד, אלא שהוצרך מאמר בפני עצמו להחזיקם!

ג. ועוד למה קרא אל החזוק, הויה ('יהי אור)?

אמנם לבא אל הביאור, נקדים לבאר ענין הברא העולם במאמרות, איך הוא?

ולמה היו עשרה, לא פחות ולא יותר?

אך הוא, כי הנה רצה הקדוש ברוך הוא להשפיע שפע אל העולם השפל, בהבראו, מכל בחינות כחות עליונים, הלא המה עשרה, ולא תשעה, כמדובר בספר יצירה, ועל כן, על ידי עסק התורה, הכלולה מכולן, כנודע, יאירו יחד כולן, ויושפע שפע מכולן.

וזה ענין כל מאמר מעשרה מאמרות הנאמרים במעשה בראשית, כי כל אחד מהם הוא מאמר מהכחות ההן. באמור הוא יתברך המאמר הראשון, אותו רוח פיו היוצא מאתו, הוא אור שפע רוחני מבחינת הכח הראשון, המשתלשל ומתפשט ומתלבש ומהוה - המציאות הראשון אשר גזרה חכמתו יתברך לברא בו, שהוא - את השמים ואת הארץ.

ובהבל פיו יתברך במאמר השני באמרו **יהיה אור**, נתהוה האור.

וההיקש בכל השאר, כי גדול כח איכות הדבר היוצא מפיו יתברך.

והוא מאמר רבי יונתן, **כל דבור ודבור היוצא מפי הקדוש ברוך הוא נעשה מלאך.**

והוא מה שהנביא דבר, **כי כאשר ירד הגשם וכו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי-אם עשה את אשר חפצתי וכו'...**

ונבא אל הענין, והוא, כי אחר שהמאמר הראשון מהעשרה היה העליון מכולם, על כן, מה שמתהוה ממנו, מדברים גשמיים, לגודל דקות רוחניותו, אינו יוצא אל הפועל קנין חומריי ממשיי בעצם, כי-אם, מציאות התלבשות גשמי בצד מה, שצריך אחר כך, מאמר, מבחינה, שלישית אליה, לגמור הויה עצמית ממשיית בגשם חזק. (ובזה נתיישב קושיא א. בגמרא... בראשית נמי מאמר הוא... אם כן איפה, למה לא נאמר 'ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ' ככל יתר מאמרות?)

ועל כן, אפילו השמים (שהם רוחניים), לא קנו הויה ממשיית חזקה ביום הראשון, כי-אם, היו לחים, (היינו) שלא היה רק התלבשות מה, עד בא המאמר השלישי, שהוא שלש מדרגות למטה הימנו, והוא הקנה הויה גשמית בעצם.

ועל כן נאמר, **יהי רקיע**, כי עדיין לא היה ברקיע **הויה** קנינית בעצם, עד יום שני במאמר שלישי. (ובזה נתיישב קושיא ב. מאמרם ז"ל. **יהי רקיע** שהוא, 'יחזק הרקיע, כי לחין היו בראשון, ונתחזקו בשני'. והלא יפלא, הפלא ופלא, האם יד ה' תקצר חלילה, מלהחזיקם בראשון, שהוצרך יום שני? ומה גם פעולותיו יתברך, שאינם תחת הזמן! ולא עוד, אלא שהוצרך מאמר בפני עצמו להחזיקם!

וקושיא ג. למה קרא אל החזוק, הויה ('יהי אור)?)

אך הארץ, למה שטבעה עכור יותר, הוצרך להוות אותה, ולתתה תוך יסוד המים, שהוא יסוד גשמי, ושם נגמר עצמותה.

והוא מאמרם ז"ל, על פסוק, **בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו, נטל עפר כו' והשליך אל המים כו'...**

ובזה נמצא טעם, למאן דאמר, כי האורה נבראת אחר שמים וארץ, כפשט הכתוב, כי הלא היותר דק היה ראוי יברא תחלה!

אך הוא, כי יותר דקות הוא, מה שלא נגמר עד (מאמר) השלישי, מהאור שנגמר בבת אחת, ועם כל זה, יותר דקות הוא גמר האור, מגמר הרקיע, על כן נהיה על ידי מאמר שלישי, לא בשני.

ובזה הטיב אשר דבר, **בראשית ברא** כו', ולא אמר, 'ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ', כי הלא (לשון זה) היה נראה שנגמרו בראשון, ויקשה עלינו מאמר הכתוב, (מאמר שלישי אשר) **ביום שני, יהי רקיע**, על כן להשכילנו בינה אמר, **בראשית** כו', לומר, הלא תראה במאמר שלישי, **יהי רקיע**, אל תתמה: איך הוצרך לגמור היותו בשני?

כי דע איפה, כי **בראשית**, שהוא במה שהוא ראשית, שהוא הבחינה הראשונה העליונה מכל העשר העליונים, **ברא א-להים**, ואף על פי, שהכל היה יוצא אל הפועל על ידי העשירית, ולא היתה משמשת רק למעבר לשל מעלה, ועל כן, לא היה מבוא לגשמיות לקבלו בעצם עד שו**יאמר א-להים יהי רקיע**, כי אז נגמר ונתחזק כמדובר:

~ ~ ~

איך הבריאה שעל ידי מחשבתו ית'
ואיך הבריאה שעל ידי דיבורו ית'

~

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים... ויאמר א-להים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים:

מאמרם ז"ל, כתיב, **ברא א-להים** וכתיב, **ביום עשות ה' א-להים**, אלא, 'בתחלה עלה במחשבה לברא העולם במדת הדין ראה שלא היה מתקיים שיתף בו מדת רחמים', ע"כ.

והלא יקשה, כי לא בסתר דברה תורה, **בראשית ברא א-להים**, שמורה, כי היתה בריאה ממש בשם **א-להים**, לא מחשבה בלבד!

עוד ראוי לשים לב אל מאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר ריש פ"ז וז"ל, 'בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקדוש ברוך הוא שמים וארץ שנאמר, **בדבר ה' שמים נעשו**, וכבר שמים נעשו.

אבל בתולדות, **יגיעה** כתב בהו, שנאמר, '**וברוח פיו כל צבאם**', ע"כ.

והלא, כמו זר נחשב, אומרו יגיעה בו יתברך, בתולדות, חלילה, כי לא ייעף ולא ייגע, ועוד, שגם ראיתו (וברוח פיו כל צבאם), אין בה זכר יגיעה:

אמנם לבא אל הענין, נקדים ארבע הקדמות.

א. אשר כתבנו למעלה כי הברא העולם על ידי המאמרות היה, כי רוח פיו יתברך היוצא במאמרו, הוא הפועל ומהוה ההויה הנאמרת בו במאמרו יתברך, **כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי-אם עשה את אשר חפצתי** כו' כמדובר בסמוך:

ב. והוא מאמר רבותינו ז"ל, כי הנה במאמר ראשון ביום הראשון נבראו כל המציאות כלם, אלא שבכל יום ויום היו כל תולדות שמים וארץ יוצאים אל הפועל מאשר היו בכח בראשון:

ג. בשום לב, למה לא פעל ועשה הוא יתברך על ידי מחשבה, ולא יצטרך מאמר בפועל?

אך הוא, כי לגודל דקות המחשבה, אין ההויה המתהוית בה, מציאות עצם גשמי ממשי, כי-אם דק מעין הרוחניות, על כן הוצרך ביום הראשון יתהוו שמים וארץ וכל הנכלל בהם בכח מציאות הויה דקה,

ואחר כך, על ידי מאמר שני ושלישי, היה הבל פי המאמר נמשך ומתפשט ומהוה, מה שהוא ענין דברי המאמר עצמו. (ובזה עוד נתיישב קושיא ב. מאמרם ז"ל. **יהי רקיע** שהוא, 'יחזק הרקיע, כי לחין היו בראשון, ונתחזקו בשני'. והלא יפלא, הפלא ופלא, האם יד ה' תקצר חלילה, מלהחזיקם בראשון, שהוצרך יום שני? ומה גם פעולותיו יתברך, שאינם תחת הזמן! ולא עוד, אלא שהוצרך מאמר בפני עצמו להחזיקם!

ונתיישב עוד קושיא ג. למה קרא אל החזוק, הויה ('יהי' אור)?)

והנה המציאות הראשון שהיה בלי התפשטות הבל הדבור, רק מחשבה בודדת במקומה, ההוא יתייחס בו לומר, שבלא עמל ויגיעה נברא.

אך, מה שצריך להתהוות על ידי התפשטות הבל פיו, ההוא יתייחס לעמל ויגיעה, כלפי שמיא, ל'מה שצריך לשלשל ולהעבות הרוחניות:

ד. כי הנה אמרו רבותינו ז"ל במדבר רבה, כי כאשר באומרו **וה'**, עניינו הוא ובית דינו, כך, באומרו יתברך **ואני** הוא ובית דינו, והוא, כי הוי"ו הוא עליו יתברך, ואומרו **ה' או אני** הוא הבית דין.

והנה, גם אנו נאמר על פי דרכם, כי באומרו פה **ורוח א-להים**, יכוין, כי **רוח א-להים** היא שכינה, שהוא הבית דין, והוי"ו שבראש תיבה כלומר **הוא**, ובית דינו:

ובזה נבא אל הענין, והוא, כי הוקשה לרבותינו ז"ל בכתוב,

ד. למה חילק לשנים, **בדבר ה' שמים נעשו**, ואחר כך, **וברוח פיו** וכו', ולא אמר, **בדבר ה' שמים וכל צבאם נעשו**?

ה. ועוד, למה **בשמים**, נאמר **דבור**, **ובצבאם, רוח פיו**.

ו. ועוד, כי מהראוי יאמר, 'בדבר ה' שמים עשה' ולא יאמר **נעשו**, שהוא כאילו **נעשו** מאליהן!

על כן גזר אומר, כי היה הפרש בין זה לזה. והוא, כי טרם היות מציאות הויה גשמית, לא שמים ולא ארץ, בעלות במחשבה לבוראם, נברא במחשבה מציאות שמים וארץ, אך בדקות, כפי יחס המחשבה.

אך, עדיין לא נתעצמה הבריאה להיות עשיה בעצם, כי-אם, בדקות, מעין רוחניות היתה,

עד בא יום שני במאמר שלישי, שאז על ידי התפשטות הבל פיו (של) המאמר ההוא, היה מתעבה וקונה ההויה ממשית וחזוק גשמי.

ועל כן, בראשון לא נגמרו שמים וארץ, להתחזק בגשמות עצמי. (ובזה נתיישב ביתר ביאור קושיא א. בגמרא... בראשית נמי מאמר הוא... אם כן איפה, למה לא נאמר 'ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ' ככל יתר מאמרות?)

וזהו מאמרם ז"ל, 'בלא עמל ויגיעה ברא הקדוש ברוך הוא את השמים, שנאמר **בדבר ה' שמים נעשו** וכבר **שמים נעשו**', שהוא, כי שמים וארץ בראשון, שלא היה עדיין גשמות בעולם, לא הוצרך הבל הדבור להתפשט (ולהשתלשל) בעולם הגשמי, מתלבש ומהוה גשמיות, רק נשאר (דבר ה') המאמר בודד במקומו, וכבר **נעשו**, בלי התפשטות הבל דבור. אך, בתולדות היוצאות אל הפועל, (כל צבאם), בשאר ימים, **רוח פיו** היה הולך ומתפשט ומהוה מציאות ממשי:

ובזה נבא אל ענין הכתוב, וביאור המאמר הראשון, והוא, כי הנה כל פעולה תכלול שלשה דברים, מחשבה דבור ומעשה, וראשית שלשתן היא המחשבה.

ובזה יאמר, **במה** שהוא **ראשית**, היא בחינת המחשבה, **ברא א-להים**, שהוא מדת הדין, ול'מה שגם המחשבה פועלת, אלא שהיא בדקות, אמר **ברא**, ולא אמר עשה, אך מציאות בריאה היא באמת. אלא, שעל ידי כן, אם היתה נגמרת הבריאה על ידי מדת הדין, היה נמשך שלא יתקיים העולם, כי-אם, מיד בהתחלת הדורות המכעיסין ובאין, היה חוזר לתהו ובהו.

ומה גם למה שאמרו ז"ל, ש'למה הים מימיו גבוהין מן הארץ? כדי שיראו מלפניו יתברך, שאין צריך רק להציף המים על פני הארץ כטבעם.

וזהו אומרו, **והארץ** כו', לומר, אחר שבמחשבה **ברא א-להים את** וכו', שהוא מדת הדין, ראה, והנה **הארץ היתה תהו ובהו וחשך** הדין, **על פני תהום**, שישוב ויכסה הארץ, על כן **ורוח א-להים מרחפת** כו'.

והוא מה שכתבנו בהקדמה רביעית, כי כמו שאמרו רבותינו ז"ל, שכל מקום שנאמר, **וה'**, הוא ובית דינו, ובאומרו, **ואני**, הוא ובית דינו, כן, באומרו, **ורוח א-להים**, יהיה הוא (השי"ת) שהוא הוא"ו של ורוח, ובית דינו, שהוא **רוח א-להים**.

שהוא (ביום עשות), כי **ביום** עצמו שיתף והשפיע צד חוזק **ועשיה** מה, **בדבר** שם (ה') רחמים. ועדיין היה הכל בדקות, כי הכל היה במדה העליונה, המתייחסת למחשבה, כי שם **ה'** לא היה, רק כי נשתתף רחמים בדין, להיות **מרחפת על פני המים**, פן יציפו את העולם, כד"א, **על גוזליו ירחף** (לשומרם).

ובזה, מה שאומר אחר כך, **ביום עשות**, הוא אחר השתוף הזה, שהבריאה שהיתה במחשבה, שהוא בדקות, נעשתה עשיה קנינית, כלומר, יכולה להתקיים בגשמות, לדקות המדה.

ויהיה ביאור הכתוב לפי זה, כשנשתתף להיות **בדבר ה'** - הוא שם הרחמים, כבר **שמים נעשו**, שלא הוצרך לומר, 'ויאמר ה' א-להים יהיו שמים וארץ' שהיא התפשטות הבל דבור, רק בשתוף שם רחמים, עם מחשבת שם א-להים, כבר **נעשו** ויתחזקו, שהוא גדר נוסף על מלת ברא, שהיה על ידי מדת א-להים במחשבה, - הוא בדקות מאמר ראשון, המתואר במחשבה.

אבל בתולדות, עמל כתיב בהו, דכתיב **וברוח פיו כל צבאם**, שהוא שהבל רוח פיו, היה מתפשט ומתעבה ופועל ומהוה, ולא היתה המחשבה לבדה פועלת בה, על כן, מתייחס הדבר אל יגיעה.

וזהו, 'אבל בתולדות יגיעה כתיב בהו', שהוא, על ידי **רוח** והבל **פיו** יתברך, המתפשט אחר הדבור. (ובזה נתיישב קושיא ד. למה חילק לשנים, **בדבר ה' שמים נעשו**, ואחר כך, **וברוח פיו** וכו', ולא אמר, **בדבר ה' שמים וכל צבאם נעשו**?

וקושיא ה. למה ב**שמים**, נאמר **דבור**, וב**צבאם**, **רוח פיו**?

וקושיא ו. מהראוי יאמר, 'בדבר ה' שמים עשה' ולא יאמר **נעשו**, שהוא כאילו **נעשו** מאליהן?)

וזהו, שמביא ראיה מ**וברוח פיו כל צבאם**. אמנם, למה שאין יגיעה צודקת בו יתברך, רק בדרך השאלה, שמחלק בכתוב בין שמים וארץ אל התולדות, על כן ייחסו הדבר אל הכתיבה, באומרו יגיעה **כתיב** בהו, ולא אמר 'ביגיעה נבראו', אך, שמים וארץ היו בלי יחס יגיעה (אף בכתיבה):

ועל פי הדברים האלה הוא מאמרם ז"ל בבראשית רבה, 'בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקדוש ברוך הוא את העולם שנאמר **בדבר ה'** וכבר **שמים נעשו**'. כמדובר, שבלא עמל (של) הוצאת הדבור מן הכח אל הפועל, ובלא יגיעת התהוות על ידי רוח פיו המתפשט מהמאמר, **שמים נעשו**.

והוא, כי כל מה שהדבר ראשון, אל התחלת ההתלבשות, הוא יותר דק, ומקבל צורתו בקלות. אך, להוציא תולדות מן השמים, ותולדות מן הארץ, ל'מה שהוא גשם מתוך גשם, כי בכח היו כל התולדות מיום הראשון, כמדובר בהקדמה שניה, על כן הוצרך התפשטות והתלבשות רוח פי המאמר, להקנות בהן הויה, כאמור בדרך הקודם, **ביחוק הרקיע**, כי לדקות הראשון, לא קנו חזוק גשמי עדיין. וזה יאמר **בראשית ברא** כו' לומר במה שהוא ראשית, שהוא המחשבה, טרם הוציא המאמר מן הכח אל הפועל, **ברא את השמים** כו':

~ ~ ~

מה הם מים העליונים,
ומה הם מים התחתונים,
ומה הוא (מאז"ל) טיפה האמצעית?

~

והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים: ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור: ויעש א-להים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן:

א. הנה יראה שאומרו, **על פני המים** ואומרו, **על פני תהום** אחד הוא, וקשה ש'למה זה ישנה שמם?

אמנם, הנה אמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה, כי מתחלה היה עולם מים במים, וגלה הקדוש ברוך הוא טיפה אמצעית, וברא את השמים ממנה, ונשארו חצי המים מעל לרקיע, וחצים למטה.

ב. והנה ראוי לשים לב אל לשון אומרם מים במים, שנראה כי שני מיני מים היו!

ג. ועוד אומרם, שגלה טפה אמצעית, למה היה מהאמצעית ולא ממה שלמעלה או למטה?

ד. ועוד, שאם כן, נמצא יסוד המים מעל לרקיע, והלא כמו זר נחשב, יהיה מיסוד המים הגשמיים על השמים!

ומה גם לרבותינו ז"ל שאמרו בבראשית רבה, שמאומרו **המים אשר מעל לרקיע** ולא אמר **שעל הרקיע**, כי הרקיע באמצע, ומהרקיע אליהם, כשיעור מה שממים התחתונים אל הרקיע, והלא יקשה, למה לא ירדו ויפלו על הרקיע, וישפכו סביבו, עד מתחת לרקיע?

והנה... יש שני סוגי **מים**, האחד של רוחניות, שעליהם היה **רוח א-להים מרחפת**, וכל הקרב הקרב אל **רוח א-להים** היו יותר רוחניים, ועל דרך זה היו עד תום גבול חצי המים שכלפי מעלה. אך, התחתונים הם מים הגשמיים, וזהו אומרו 'מים במים'

אך, טיפת המים שבין העליונים לחצי התחתונים, היתה בעלת מיצוע, שהיה בם בחינת רוחניות מעין שלמעלה מהן, ובחינת גשמיות מעין התחתונים. על כן, ממנה נעשו שמים, שהם גשם זך, ממוצע בין רוחניות לגשמיות, וזהו גלה טפה האמצעית, וברא את השמים. (ובזה נתיישב קושיא ג. **גלה טפה אמצעית**, למה היה מהאמצעית ולא ממה שלמעלה או למטה?)

אך, אשר היו למעלה, שרוחניים היו, על כן הם מעל לרקיע. וכהפרש (הרוחני) שבין מי תהום של מטה אל הרקיע, כן יש (הפרש רוחני) ממנו אל העליונים. וזה כוונו ז"ל באמרם, ששיעור (הרוחני) שבין הרקיע למים עליונים, כשיעור (הרוחני) שבין התחתונים לרקיע:

ונבא אל ענין הכתוב, והוא כי ל'מה שחצי המים שהיו בתחלה לצד מעלה, לא היו מאיכות של מטה רק רוחניים, וזהו אומרם, 'מים במים', שהיו מין מים, במין מים, אלה על אלה, וכאשר באמצען נברא הרקיע, הבדיל בין מים למים, ונמצאו הרוחניים למעלה. (ובזה נתיישב קושיא ב. מים במים, שנראה כי שני מיני מים היו!

וקושיא ד. אם כן, נמצא יסוד המים מעל לרקיע, והלא כמו זר נחשב, יהיה מיסוד המים הגשמיים על השמים!)

ועל פי הדברים האלה יאמר, כי המים שהיו תחלה כלפי מעלה, יקרא **פני המים**, והנשארים אחרי כן למטה, יקרא את פניהם, **פני תהום**.

ובזה יהיה ענין הכתוב, כי **תהו ובהו וחשך** שהיה, **על פני תהום** הוא - **על פני** המים התחתונים. אך, **ורוח א-להים** שנהורא עמיה שרא, היה **על פני המים**, שהוא **על המים** שמעל לרקיע. (ובזה נתיישב קושיא א. הנה יראה שאומרו, **על פני המים** ואומרו, **על פני תהום** אחד הוא, וקשה ש'למה זה ישנה שמם?)

ועל (המים) שלמטה הוא מה שהוצרך ליברא אור, **שויאמר א-להים יהי אור** כו'.

ובדרכנו זה אפשר יובן לשון רש"י ז"ל שאומר, **על פני תהום**, 'פני המים שעל הארץ', שהוקשה לו, שאחר **שרוח א-להים מרחפת על פני המים**, איך היה חושך?

אך הוא, **על פני המים** שעל הארץ, לא על (המים שנקראו בעצם) פני המים, (שהם המים) העליונים, אלא **על פני תהום**, שהם פני המים התחתונים.

~ ~ ~

מהו אור הפשוט, ומהו אור הגנוז,
ובאיזה אופן נבראו,
על ידי השתלשלות מן אורו ית'?

~

ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור:

אמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה וז"ל, ר' שמעון בן יהוצדק שאל לר' שמואל בר נחמן, אמר לו, מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה:

מהיכן נבראת האורה?

אמר לו, מלמד שנתעטף בה הקדוש ברוך הוא כשלמה, והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. אמר לו בלחישה.

אמר לו, מקרא מלא הוא, **עוטה אור כשלמה**, ואת אומר לי בלחישה?

אמר לו, כשם ששמעתיה בלחישה, כך אמרתיה לך בלחישה, ע"כ:

א. והן אמת שראוי לשום לב, מה זו שאלה, **מהיכן נבראת האורה**, הלא זה כחו יתברך להוות יש מאין?

ב. וגם, למה זה שאל באורה, ולא בכל יתר הדברים שנבראו?

ג. ועוד אומרו, **מלמד שנתעטף** כו' כי הלא מאומרו **מלמד**, נראה שהוא כמפורש ומוכרח בכתוב שמלמדנו זה, והלא אין במשמעו שום דבר מזה?

ד. ועוד, מה ענין השמלה? ואיך יצדק בו יתברך עטוף?

ה. ולמה לברא האורה, הוצרך לכל זה?

ו. ועוד אומרו, **הבהיק זיו הדרו**, ולא אמר הבהיק 'אורה'!

ז. ועוד אומרו, שזה מאמר הכתוב **עוטה אור כשלמה**, כי הלא יראה בהפך, כי הוא אמר כי מעטיפת השלמה, נברא האור. והכתוב אומר, שהעיטוף היה באור עצמו?

אמנם, הנה דעתו, כי האורה הזאת היתה רוחנית, כמו שאמרו ז"ל, שהיה אדם רואה בה מסוף העולם ועד סופו, ועל שלא זכו הדורות להשתמש בה נגנזה כמו שאמרו ז"ל.

הנה כי רוחנית היתה, אך לא כאור העליון ממש, שאם כן, לא היו יכולין בני אדם לסובלו, ולא היה לו לייחס העדרו, על שלא זכו, כי-אם, על שלא יכלו לסובלו,

ועוד, כי הלא בשבעה ימי מתושלח שקודם המבול, סבלו אותו כל גויי הארץ, כמו שאמרו ז"ל, על פסוק **ויהי לשבעת הימים** וכו',

ועל כן שאל **מהיכן נבראת האורה.**

והוא, כי דעתו כהסכמת רוב רבותינו ז"ל, שכל מה שנברא בששת ימי בראשית, נברא בהבראות שמים וארץ, וכל מה שנברא אחרי כן, היו בכח בהם, אלא שהיו יוצאים כל דבר ודבר מן הכח אל הפועל, כנודע.

הנה, כי כל מה שהיה יש מאין המוחלט, היה במאמר הראשון, אבל אחרי כן, לא היה נעשה דבר יש מאין, כי-אם, יוצא מן הכח אל הפועל, יש מיש.

ועל כן שאל ואמר, **מהיכן נבראת**, לומר, לא ימנע, או היתה ככל יתר הדברים שנבראו מן השמים והארץ, או מאור העליון. אם הוא מהשמים וארץ, לא יתכן היה בכח דבר רוחני (האורה) תוך דבר גשמי (שמים וארץ). ואם הוא מלמעלה ממש, איך יאמר **יהי אור**, שיורה על הויה חדשה, שעל כן, באומרו **יהיה רקיע**, פירשו ז"ל, יחזק הרקיע, על שכבר היה ביום ראשון, ובבחינת החזוק היתה (יהי) הויה חדשה.

ח. שאם יהי אור הוא שישתלשל אור העליון, לא יצדק אומרו **יהי**, כי אינה רק התפשטות אור העליון!

ט. ועוד, שאם כן, לא יוכלו לסובלו!

י. ועוד הוקשה לו בכתוב, אומרו, **ויהי אור** ולא אמר 'ויהי כן'!

על כן שאל, **מהיכן נבראת האורה**, לומר, על שאר דברים איני שואל, כי משמים וארץ נבראו, ויצאו כל המציאות מן הכח אל הפועל, אך שאלתי היא על האורה, שאם משם היא (משמים וארץ), איך היא רוחנית ולא הם? (ובזה נתיישב קושיא א. מה זו שאלה, **מהיכן נבראת האורה**, הלא זה כחו יתברך להוות יש מאין?

וקושיא ב. למה זה שאל **באורה**, ולא בכל יתר הדברים שנבראו?)

כנ"ל ט. ואם היא מכבוד אורו יתברך, איך סבלוה בני אדם?

כנ"ל י. וגם לא תקרא בריאה, אלא המשכה והתפשטות האורה!

לזה אמר, **מלמד** וכו' כי מאומרו, **יהי אור** וגם לא אמר 'ויהי כן', **מלמד** כי הוא **יתברך נתעטף** כו'. (ובזה נתיישב קושיא ג. **מלמד שנתעטף** כו' כי הלא מאומרו **מלמד**, נראה שהוא כמפורש ומוכרח בכתוב שמלמדנו זה, והלא אין במשמעו שום דבר מזה?)

והוא, כי היה מהאור העליון, ולא היה התפשטות האור, כי-אם, שכאשר המתעטף בשמלה, היא מפסקת בין העטוף, אל אויר העולם, כך הוא יתברך, שם מסך מפסיק, בינו יתברך לאויר העולם, מאור רוחניות מעובה, באופן שלא יתפשט מציאות נהורא דעמיה שרא, לעולם, כי-אם, שמבהיקת אור עליון, המכה במסך, יתהוה בעבר הלז (אויר העולם), אור, מעין רוחניות העליון, אך מעובה, בגדר, יוכלו לסובלו בני האדם:

ולהמתיק הדבר נאמר, שהוא משל לאור שמש כי יהל דרך חלון להאיר בבית, ולמען יוכלו לסובלו הגרים בו, ישימו בחלון מסך של זכוכית, שיכה בו השמש, ויבהיק פנימה אור ממועט מאור השמש עצמו. ואם הזכוכית לזכותו תרבה בהיקתו מלהכילו, ישימו מסך שמלת יריעת פשתן, דקה מן הדקה, אשר לדקותה, לא יבצר (לא ימנע יותר מדי), פנימה, מלהבהיק אור השמש המכה בה. ובכלל ההפרש שבין מסך זכוכית זך, לשמלה לבנה שהיא דקה, הלא הוא, כי בהיקת השמש מתוך המסך זכוכית הוא כעצמיות אור השמש עצמו, המפלש במסך הזך, אך המפלש מתוך יריעת לבנה דקה, הוא כדבר המתהוה, ולא כעצמיות אור השמש:

על דרך זה להאיר יתברך על הארץ מהאור העליון למען יוכלו יושבי תבל לסובלו, ראה, לשום מסך, ולהבהיק מתוך המסך, והמסך הוא מנהורא דעמיה שרא, כענין **ונוגה לו סביב**,

ויש בחינת אורה, שאורה זך, ואם אותה ישים למסך, עדיין לא יוכלו לסבול שוכני ארץ.

על כן עשה מסך, מאור מלובש ומעובה בצד מה, אשר הוא כהפרש אשר במשל, בין מסך הזכוכית, למסך השמלה לבנה דקה.

וזה המתיק בלשונו באומרו, **נתעטף כשלמה**, שהוא משל אל יריעה דקה לבנה, ועל ידי כן, האור המפלש מהעבר מזה, מהכאת האור העליון, לא יחשב כעצמיות אור העליון, כי-אם, כדבר מתהוה, הה"ד, **יהי אור**, לומר לא יתפשט אור העליון, וגם לא יבהיק דרך מסך זך מאד, כי-אם, דרך מסך אור מעובה, שהבהיקות בו (בעבר אויר העולם) מהעבר הלז (העליונה), בצד מה, יתייחס להויה: (ובזה נתיישב קושיא ד. מה ענין השמלה? ואיך יצדק בו יתברך עטוף?

וקושיא ה. למה (בכדי) לברא האורה, הוצרך לכל זה?

וקושיא ח. אם **יהי אור** הוא שישתלשל אור העליון, לא יצדק אומרו **יהי**, כי אינה רק התפשטות אור העליון!

וקושיא ט. אם כן, לא יוכלו לסובלו!)

ובכן חזר ואמר **ויהי אור**, ולא אמר 'ויהי כן', כי הזכיר **אור** פעם שנית, לרמוז, כי זולת זה, היה אור אחר, היא השמלה, כי אור היא, וזהו אומרו, **יהי אור**, שהוא **יהי אור** שיתהוה אור, הוא הנמשל אל השמלה שנתעטף בה, ועל ידי כן, **ויהי אור** שני, מאשר הבהיק דרך אור הראשון, וזהו אומרו **ויהי אור**, כלומר ויהי אור נוסף, על אחר **שעטה אור כשלמה:** (ובזה נתיישב קושיא י. **ויהי אור** ולא אמר 'ויהי כן'!)

ואמר, מסוף העולם ועד סופו, לומר, כי אינו כאור השמש שבהיות במזרח אינו במערב, כי זה כולל הכל, כי רוחני הוא, ועל כן, היה אדם מביט בו מסוף העולם ועד סופו.

כי ידוע לנו, כי ראית העין היא, מאשר תשאב מהאור, ובכן, בהיותו שואב מאור רוחני, אין מעצור לראייתו, וזהו אומרם, **והבהיק זיו הדרו**, כי הזיו שפלש מהדרו הבהיק מסוף כו'. (ובזה נתיישב קושיא ו. אומרו, **הבהיק זיו הדרו**, ולא אמר הבהיק 'אורה'!)

והוא, כי השמלה שנתעטף בה נקרא הדר, כמאמרם ז"ל בפסיקתא, כי כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתלבש הוד והדר שנאמר, **הוד והדר לבשת כו'**,

וזהו, **הבהיק זיו של הדרו**, שהוא זיו שנברא מהשמלה, שהיא הדרו, אותו הזיו, הבהיק אור אחר, ועל ידי כן, יכלו לסבלו בני אדם, עם היותו רוחני, **והיה מסוף העולם** כו' להיותו נמשך מרוחניות.

וזהו מאמר הכתוב, **הוד והדר לבשת**, שהוא אור שפע המתייחס אל ההוד, כד"א, **ונתת מהודך עליו**, והדר הוא התפשטות המתגלה לברואי העולם, **לבשת.**

ואותו **האור** היית **עוטה** אותו **כשמלה**, להוות האורה, ונעשה זיו, ומאותו זיו, הבהיק אורה להאיר בעולם. (ובזה נתיישב קושיא ז. אומרו, שזה מאמר הכתוב **עוטה אור כשלמה**, כי הלא יראה בהפך, כי הוא אמר כי מעטיפת השלמה, נברא האור. והכתוב אומר, שהעיטוף היה באור עצמו?)

ובאומרו, **מסוף העולם ועד סופו**, כיוון למה שכתבנו, כי הוא אור ממוצע, מעין העליון, במה שהיה ממלא העולם מסוף העולם ועד סופו. מה שאין כן אור השמש, שאין אורו מבהיק מסוף העולם, ועד סופו, בעת שהוא זורח בקצה האחד, אינו מאיר במקום אחר, כמדובר.

וגם לא כשמש, שימצא הולך אחורי הרקיע, וחושך על פני הארץ, כי-אם, שתמיד, בכל יאיר, ואין לילה, מסוף העולם ועד סופו, שכולל גם מעלה ומטה, וגם מעין גשמות, כי היה גבוליו מסוף עולם השפל עד סופו בלבד.

הנה זה יהיה פשט המאמר, ועוד לו חזון נמרץ לפי הסוד.

וזה אחשוב כיוון ר' שמואל, כשאמרו בלחישה, על רמז סוד ה' שבו. ור' שמעון ששאל על דרך הפשט, כשהשיב לו, אמר לו מקרא מלא הוא וכו'.

אז השיב, כשם שקבלתיה בלחישה, שהוא על רמז סוד עליון באצילות, כך באמירה, אמרתי בלחישה, מה שאין כן בפשוטו, אך לא כן אצל בחינת לפנים מפשטו, שלא גליתי לך:

— — —

איך, ויהי ערב לפני ויהי בוקר, הוא הוראה לאופן הנהגת כל הבריאה

—

... ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

ויהי ערב תחלה ואחר כך **ויהי בקר** - ולא יתהפך להיות בקר ואחר כך ערב - **יום אחד...**

והטעם יהיה כי רצה הקדוש ברוך הוא מאז ברא העולם לרמוז תכליתו, והוא כי תחלה ישמש הערב, והוא העולם הזה וצרות הצדיקים בו,

ואחר כך אור העולם הבא ויהיו שומרים לבקר, ולא יקוצו עבדי ה' אשר צר להם בעולם הזה, כי אור צדיקים ישמח:

ובכלל הדבר הזה מצאנו ראינו טוב טעם אל דעת האומרים מרבותינו ז"ל, שאומרו **יהי אור** סתם, היה קודם למעשה שמים וארץ הכתוב למעלה.

שקשה, שאם כן, למה נכתב בהפך?

ומה גם, שדעתו הוא, כי אותו האור הוא אור העולם הבא, שעל כן, הוקדם בבריאה, ועל כן הובדל לצדיקים לעתיד לבא!

ועוד, כי הלא ידענו, כי העולם הבא נברא ביו"ד, והעולם הזה נברא בה"א, כי **בי-ה ה' צור עולמים**,

ומהראוי היה ליכתוב מה שנברא ביו"ד תחלה, ולא ישנה סדר אותיות השם!

אך אין ספק, שעם שנברא תחלה, נכתב אחרי כן, לרמוז על העתיד, שאחר העולם הזה, משמש העולם הבא כמדובר:

— — —

מהו התוהו, ומהו הבוהו,
ומהו פני המים,
ואשר רוח א-להים עליהם מרחפת,
ומהו פני תהום?

—

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים:

הנה כאשר ברא א-להים את הארץ ל'מה שלא היו עדיין עולמות אמצעיים להשתלשל בם רק המשכת השפע בלבד, על כן לא נבראת הארץ רק בדקות,

וזהו אומרו **בראשית ברא** כו', אל תתמה, איך ברא א-להים ארץ עכורה כזו בלי אמצעות עולמות בנתים?

כי הלא דע לך כי **והארץ היתה תהו ובהו**, לומר כי לא היתה גוש עפר ממשיי קשה כאשר הוא עתה, כי-אם **היתה תהו**. כלומר דבר שאדם תוהה לומר מה זה כי לא היה נתפס הגשמות בה בעצם.

ולא שאין בה כל הכח שיש בה עתה, כי לא יחסר כל בה, ואפילו כל התולדות שנבראו ממנה אחר כך כלם היו בה בכח,

כמאמרם ז"ל, כי הכל נברא בראשון והיה יוצא אל הפועל יום יום, וזהו אומרו **בהו** כלומר כי **בו הוא** הכל.

ולמה לא יצא מיד אל הפועל גשמיות הארץ עכור וממשיי?

לזה אמר, כי הנה **חשך** ועכירות היה **על פני תהום**, אשר בתוכו הארץ, והיה צריך השתלשלות עולמות להשתלשל **רוח א-להים**, שיתעבה לתת ממשות בעביות חשך הארץ, אך קרוב היה, כי **ורוח א-להים** היה **מרחפת על פני המים**, אשר סמוכים אל פני תהום, באופן שצריך ריחוק להשתלשלות ואיננו, כי היתה קרובה אל הסבה הראשונה:

והוא מאמרנו למעלה, כי **פני תהום ופני המים** הנאמר בכתוב, לא אחד המה,

כי פני תהום הם **פני המים** התחתונים הגשמיים,

ו**פני המים** הם מים העליונים הרוחניים שעליהם. וזהו **ורוח א-להים מרחפת על פני המים**:

— — —

גם גשמיות הארץ מלאה רוחניות,
והראיה לזה

—

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ... ויאמר א-להים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה ויהי כן:

מאמרם ז"ל, בתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין, ולכך נאמר, **בראשית ברא א-להים**, ראה שאין העולם מתקיים שיתף בו מדת רחמים,

וזהו **ביום עשות ה' א-להים** וכו' ע"כ.

והקשינו למעלה, שאם כן, איך נאמר ברא?

וכתבנו שמחשבתו יתברך פועלה ובוראה, אך בדקות ולא גשם נתפס, כי על כן, אף על גב **דבראשית נמי מאמר הוא**, לא נאמר 'ויאמר', כי המאמר האחד מתייחס למחשבה, כי על כן פעולתו דקה וחיונית עדיין.

ובזה יצדק מאז"ל, שכל תולדות שמים וארץ שנבראו בכל ששת הימים, כלם נתהוו מציאותן ברגע שברא א-להים את השמים ואת הארץ, אלא שהיו בכח, בדקות בשמים ובארץ,

ואחר כך, דבר יום ביומו, היה יוצא אל הפועל, כד"א, **תוצא הארץ** וכו'.

ואין ספק, כי לולא היה בארץ אז כח חיוני, לא היה יתברך מצוה לה **תוציא הארץ**, כי-אם, היה אומר **יצא מהארץ** כו'.

ועד ממהר לזה, אומרם ז"ל, **תוצא הארץ נפש חיה**, זו רוחו של אדם הראשון, ואיזה הדרך, ארץ חומרית, תוציא רוח חיים.

אך אין ספק, כי רוחניות בגדר מה, היה בה, ומה גם עודנה בבריאה הדקה, שמיום ראשון, שהיתה עדיין ברוחניות, ולא קנתה העכירות הלז, עד חטא אדם וארה ה'.

באופן, כי לא יפלא המצא (בדומם), בארץ, בחירה ופעולה.

— — —

איך כל חלקי הבריאה נכללים בהאדם,
ואיך תמיד, שפע חיותם תלוי בהאדם.
וענין נעשה אדם ל' רבים

—

ויאמר א-להים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ: ויברא א-להים את האדם בצלמו בצלם א-להים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: ויברך אתם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ: ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן: וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי:

(א'). ראוי להעיר ראשונה אומרו **נעשה אדם** לשון רבים!

(ב'). אומרו **בצלמנו כדמותנו** שהם שני דברים, ואחר כך הוא אומר **ויברא א-להים את האדם בצלמו** ולא נאמר בדמותו!

(ג'). אומרו **וירדו** לשון רבים, ומהראוי יאמר וירדה לשון יחיד, כי אחד קראו באומרו **נעשה אדם**!

(ד'). היתכן כי כל אשר ברא א-להים לעשות את האדם, והאדם עצמו לא היה ולא נברא אם לא לציידי דגים ועופות ולמשול בכל רמש האדמה, שנאמר **נעשה אדם** כו' **וירדו בדגת הים ובעוף**

השמים וכו'? ומה גם לרבותינו ז"ל שבמלאכי השרת נמלך, ולמה חרד את כל החרדה ההיא לברא צידים ורועים ומושלי רמשים?

(ה'). אומרו **את האדם** מה ריבה **את**? אם הוא את האשה, למה העלימה ולא פירשה כאשר בסוף הפסוק באומרו **זכר ונקבה ברא אותם**?

(ו'). למה כפל אותם, שאחרי אומרו **ויברא בצלמו** חזר ואמר **בצלם א-להים ברא אותו**?

(ז'). אומרו **זכר ונקבה ברא אותם**, אם הוא פירוש הקודם לשתוק ממנו, ואם אינו פירוש הוא סותר ראשית הכתוב בסופו!

(ח'). אומרו **ויברך אותם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו** כו', כי הלא האמירה היא הברכה, נמצא כי אומרו **ויאמר להם** ואומרו **א-להים** שנית הוא מיותר!

(ט'). אומרו **וכבשה**, מה הוא הכיבוש הזה?

ומיד מי יכבשוה?

(י). וגם אומרו **ובכל חיה** מה שלא נזכרה למעלה, זולתי **דגת הים ועוף השמים ובהמה ורמש**!

(י"א). למה חוזר בו? כי אחרי אומרו **ורדו בדגת הים** וכו' הוא אומר **ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את כל עשב** וכו', הנה שאוסר להם הבשר, ואם כן איה איפה אשר הם רודים בבעלי חיים?

(י"ב) וגם למה מודיעם מה שיאכלו הבעלי חיים באומרו **ולכל חית הארץ** וכו' **את כל ירק** כו'?

(י"ג). אומרו **וירא א-להים את כל אשר עשה** כו' מה זה היה פה שנאמר **טוב מאד**, מכל הפעמים הקודמות שלא נאמר רק **כי טוב**. ואם על חתימת העולם והכנסת שבת, הלא לעומת זה הוא רע ומר ממות על אשר בו חטא אדם, ונוטל זיוו וחייו וקומתו ומאורות ופירות הארץ ופירות האילן, ואיך הוא **טוב מאד**?

אמנם הנה נא ידענו כי הן האדם נברא לקיום העולם כאשר הארכנו בשער מהות האדם. כי הלא כאשר אין איש מתקיים אם לא בעוד רוח א-להים בקרבו, כי כן טבע החומר להיות הווה ונפסד, ולולא נפשו בו לא יתקיים, כן כל כללות העולם החמרי הלז אי אפשר להתקיים אם לא על ידי שפע רוחני מהעולם העליון. ואם כן אמור מעתה מי יעלה לו השמימה ויקחהו לו, וגם איזה הדרך תרד שפע אש מן השמים עד למטה לארץ. על כן מה עשה הוא יתברך, עשה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, למען על ידי מדרגות הסולם ישתלשל שפע עליון קו לקו יורד ומתעבה, עד יוכן להתקבל עד מטה מטה. הלא המה שלש עולמות, עולם השפל, ועולם הגלגלים, ועולם המלאכים, ולמעלה מהם עולם העליון, כי משם ישתלשל השפע דרך העולמות. ועדיין צריך אשר יהיה מוציא ומביא השפע מלמעלה למטה, כי לא יצא מאליו, על כן מה עשה הוא יתברך, ברא אדם על הארץ אשר יוציאהו ואשר יביאהו. כי עשאו ויכוננהו כלול מארבע עולמות. הגוף מהשפל, והנפש המתנועעת מעולם הגלגלים בעלי התנועה, והרוח מעולם המלאכים כד"א עושה מלאכיו רוחות, והנשמה מעולם העליון. למען על ידי עשות רצון קונו, יתקדשו ארבע חלקיו יחד אשר מארבע העולמות, אשר שרשי נפשו ורוחו ונשמתו עודם בהם, ויתעורר עולם העליון להריק שפע, דרך העולמות אשר נתקדשו ונתקשרו על ידו. וכל זה על ידי קיום התורה אשר גם בה ארבע בחינות אלה שקשורים זו עם זו, הפשט כנגד עולם השפל, רמז כנגד השני, דרש כנגד השלישי, סוד כנגד העליון, כמפורש שם בארוכה. הן זאת היתה כונתו יתברך באומרו **נעשה אדם** לשון רבים, כמדבר אל כל ארבע עולמות שבהתחברות כלם יעשה אדם כאשר יבא בס"ד:

ונבא אל הענין. והוא כי הנה ידענו מרבותינו ז"ל מה גדלו קטרוגי מלאכי השרת על בריאת אדם, באומרם אליו יתברך מה אנוש כי תזכרנו וכו'. והוא על היותו מעותד לחטא, ועל כן בדור המבול שבו על משמרתם לדבר ולומר לפניו יתברך, הלא נמצאו דברינו, כי הנה הרבו לפשוע ומאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות. על כן אומר כי בא לשים לפניהם כוונת הבראו ואיך הוא תועלת גם למלאכי השרת. כי מלאכתם - להיות צנורות להריק שפע ברכה לקיים עולם - גם הוא לא יהיה אלמלא אדם, כי בלעדו איזה חבל אשר יקשר העולם השפל החומרי, אף עם אשר עליו והוא עולם הגלגלים, ומה גם עתה עם עולם המלאכים וכל שכן עם עולם העליון, להשתלשל השפע כסידרן והלכתן אם לא על ידי האדם המקיים את התורה, ככל הכתוב למעלה. כי הוא כולל ארבע העולמות, השפל, והשני של גלגלים, ושל מלאכים, ועולם הנשמות. וגם התורה כוללת כולם בארבע בחינותיה כמדובר למעלה. שעל ידי כן יתאחדו ויתקשרו העולמות ותורק ברכה ושפע מעולם העליון דרך המדרגות. ואלמלא הוא לא היה מבוא אל השפע העליון לבא אל הארץ, ומה גם אל שלש יסודותיה השפלים יותר, הם יסוד המים ורוח ועפר.

ולשמא ישיבו (מלאכי השרת) אמרים: "אמת, כי למה שהבחירה חפשית, הלא כמו שיתעתד האדם לקיים עולם, גם יתקיים ויתעתד לאבדו!" על כן בהמשך הכתובים הורה הוא יתברך תועלת אדם אל שפע וקיום העולמות, ולתת טוב טעם לפניהם להעלות ארוכה ומרפא אל הקושי הלז.

והיחל ואמר למלאכיו יתברך: **נעשה אדם**, לומר הנה בין כולנו - הוא כללות העולמות - **נעשה אדם** כלומר מאדמה שהוא החומר מעולם השפל(ובזה נתיישב קושיא א:**נעשה אדם** לשון רבים!)

משותף **בצלמינו** שלי ושלכם, שכולל עולם העליון שהוא על הנשמה ועולם המלאכים על הרוח, כי גם הם נבראו בצלם, כמו שאמרו רבותינו ז"ל.

וגם **כדמותנו** הוא על הדומה לנו בצד מה, והוא הנפש מעולם הגלגלים ככל הכתוב למעלה. וכל זה לקיים עולם. כי על ידי כן ימשך כי **צלמנו ודמותנו** הנזכרים הכוללים שלשת העולמות העליונים, אין צריך לומר **וירדו** וישפיעו עד יסוד האש הקרוב אל הרוחניות, כי-אם, גם **וירדו בדגת הים** הוא יסוד המים אפילו שמתחת לארץ, **ובעוף השמים** הוא יסוד האויר, **ובבהמה** וכו' הוא יסוד הארץ, עד היותר שפל באיכות הוא **הרמש הרומש על הארץ**. כי אלמלא האדם המקשרן ומאחדן, לא היה רדוי העולמות העליונים משתלשל עד למטה לארץ, ומה גם על רמש האדמה (ובזה נתיישב קושיא ג:**וירדו** לשון רבים, ומהראוי יאמר וירדה לשון יחיד, כי אחד קראו באומרו **נעשה אדם**!

וקושיא ד:היתכן כי כל אשר ברא א-להים לעשות את האדם, והאדם עצמו לא היה ולא נברא אם לא לציידי דגים ועופות ולמשול בכל רמש האדמה, שנאמר **נעשה אדם** כו' **וירדו בדגת הים ובעוף השמים** וכו'? ומה גם לרבותינו ז"ל שבמלאכי השרת נמלך, ולמה חרד את כל החרדה ההיא לברא צידים ורועים ומושלי רמשים?)

והנה ידוע כי אין נפש רוח ונשמה באות כאחת על אדם ילוד אשה, כי-אם נפש, ועל ידי זכיות ניתן בו רוח, ואחר הפליגו בשלמות נותנין לו נשמה, אמר כי אז מיד זכה לנשמה ולא בלבד הוא, כי-אם גם חוה. וזהו **ויברא א-להים את האדם** שמרבה **את** את חוה. **בצלמו** היא נשמה מאתו יתברך וכל שכן רוח ונפש (ובזה נתיישב קושיא ב:**בצלמנו כדמותנו** שהם שני דברים, ואחר כך הוא אומר **ויברא א-להים את האדם בצלמו** ולא נאמר בדמותו! כי באומרו **כדמותינו** כוונתו להשתלשלות כל העולמות ואף לאלו שהם רק כמו דמותינו וכנ"ל. אבל כאן **בצלמו** כוונתו לגודל מעלת הנשמה שהיא חלק אלוק ממעל)

ואל תתמה איך גם האשה זכתה לכך מיד, כי הלא לא היה עיקר הדבר כי-אם עליו, כי הנה **בצלם א-להים ברא אותו**, אלא שעל שהיו גוף אחד (ובזה נתיישב קושיא ה:**את האדם** מה ריבה **את**? אם הוא את האשה, למה העלימה ולא פירשה כאשר בסוף הפסוק באומרו **זכר ונקבה ברא אותם**?)

כי דו פרצופין נבראו, נכללה גם היא בדבר, וזהו **זכר ונקבה ברא אותם** (ובזה נתיישב קושיא ו:למה כפל אותם, שאחרי אומרו **ויברא בצלמו** חזר ואמר **בצלם א-להים ברא אותו**?

וקושיא ז:**זכר ונקבה ברא אותם**, אם הוא פירוש הקודם לשתוק ממנו, ואם אינו פירוש הוא סותר ראשית הכתוב בסופו!)

ושמא תאמרו הלא כמו שיתעתד האדם להריק שפע טובה, גם יתעתד אף להרע ולאבד עולם, כי כאשר היות בו חלק מעולם העליון הוא סיבה להמשיך קדושה מלמעלה, ולחול גם על חלקיו השפלים ולקדש גם את חומרו, ולהיות גדרו על שרפי קדש. גם עודנו מלובש בחומר, גם מעותד להשפיל חלק קדושתו העליונה ולדמותה אל חומרו התחתון. כי על כן נברא מארבע עולמות, להרים גם התחתון לאיכות העליון, או להשפיל העליון על התחתון.

והוא מאמרם ז"ל שהזכרנו שנברא מן העליונים ומן התחתונים, שאם יזכה יחיה, ואם יחטא ימות והוא האמור.

לזה אמר **ויברך אותם א-להים**, על ידי מה **שויאמר להם**, מה שברכם הוא **פרו ורבו ומלאו את הארץ**, ומה **שויאמר להם** הוא **וכבשה** (ובזה נתיישב קושיא ח:**ויברך אותם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו** כו', כי הלא האמירה היא הברכה, נמצא כי אומרו **ויאמר להם** ואומרו **א-להים** שנית הוא מיותר!)

והענין, כי אמר הנני מברך אתכם **שתפרו ותרבו**, אך בזאת שתהיו צדיקים **ותכבשו את הארץ** (ובזה נתיישב קושיא ט:**וכבשה**, מה הוא הכיבוש הזה? ומיד מי יכבשוה?)

והוא כי עושי רצונו יתברך הם מושלים בעולם, לשנות הטבעים עושי פלא, כי צדיק מושל ביראת א-להים, כאילו כל העולם כבוש תחתיו, ככל הכתוב למעלה. הפך הבלתי כשרים שהם משועבדים תחת העולם אל הטבעים ואל המקרים ואותות השמים כנודע.

וזהו אומרו, **וכבשה** כלומר שעל ידי כן שתכבשוה תבורכו, אך בהעוותכם תהפך הברכה, והוא כענין אם בחוקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם וכו' ואם לא תשמעו לי וכו'.

והוא ל'מה שעל ידי כן יחזיקו בתורה ומוסר לא יטו מני אורח לאבד עולם, וכיוצא בזה אמרו רבותינו ז"ל על פסוק והא-להים עשה שייראו מלפניו. באופן שזה יהיה להם למשמרת ליראה מזעמו להשכיל להטיב:

ופירש איך יהיה הכבוש, שהוא **ורדו בדגת הים** וכו' היא דגה שבים, הוא לויתן שירדו בו ישראל צדיקים, וגם כענין יונה במעי הדגה. וגם בקצה האחר הוא **עוף השמים** שהם מלאכים, כד"א כי עוף השמים יוליך את הקול.

וכן נרמזה יצירת המלאכים ובעוף יעופף כמאמר רבותינו ז"ל, וצדיקים רודים בהם כיעקב ששלחם לשליחותו. ואחר אומרו השני קצוות אמר על מה שבנתים שהוא **ובכל חיה**, שהוא כי חיות היער כאריות ונמרים ודומיהם, שמוראם וחתיתם תהי עליהם.

וזה הוראה היותר גדולה שבעולם על היותם מושלים בעולם, כי הלא לא ימשול בחיות ההם, אם לא אשר ה' אתו וצלם א-להים על פניו בקדושה וטהרה

רבה (ובזה נתיישב קושיא י: **ובכל חיה** מה שלא נזכרה למעלה, זולתי **דגת הים ועוף השמים ובהמה ורמש**!)

כנודע בענין יוסף בבור נחשים ועקרבים, ודניאל בגובא די אריותא, כי באשר ה' אתם וצלם א-להים על פניהם בקדושה ובטהרה, תפול חתיתו על כל חית השדה.

וזה הוראה על היות העולם משועבד תחתם. וזה מאמר הכתוב פה **וכבשה** על ידי כשרון שיהיה העולם כבוש תחתיכם, באופן שתהיה חיתתכם **בדגת הים ובעוף השמים**.

וגם תהיה **בחיה** כו', וזהו **ורדו בדגת הים ובכל חיה הרומשת** כו' שהוא ניכר בארץ ומופת על השאר.

ועל כן הוזכרה **חיה** בפסוק זה מה שאין כן בקודם:

ואחרי ההתראה הואת הורה איך קיים הדבר כי בהיותו עושה רצונו יתברך, הוא מושל בכל בהמה וחיה, כי לחמו המה והם לחם שולחנו.

אך בהעוותו הוא קטן מהבעלי חיים, כי על שתי בחינות אלה נברא אחריהם כמו שאמרו ז"ל. והוא באומרו **ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע** וכו'.

(י"ד). והוא בשום לב אל אומרו **ויאמר** פעם שנית באמצע מאמרו יתברך אליהם!

(ט"ו). וגם אל מלת **הנה**, כי היא מיותרת! וגם אין דרכה לשמש אלא בדבר שנזדמן מחדש!

אמנם היא על הויה חדשה שנתחדשה משעה לחברתה.

והוא כנודע מרבותינו ז"ל כי מלבד שלא לן כבודו עמו, גם מנו שעותיו, ואמרו שעה פלונית צבר עפרו, ובשעה האחרת נעשה גולם, שעה פלונית נזרקה בו נשמה, ובשעה פלונית נצטוה, ובשעה פלונית עבר על ציווי. נמצא כי משנצטוה עד שעבר, לא היה כי-אם שעה אחת:

ונבא אל הענין, והוא כי הנה בפסוק הקודם סיפר הציווי, ובזה שאחריו סיפר מה שהיה מדי עברו. ועל כן נאמר **ויאמר** פעם שנית (ובזה נתיישב קושיא י"ד: **ויאמר** פעם שנית באמצע מאמרו יתברך אליהם!)

כנודע, כי כל מה שכתוב אחר פרשה זו, שיצר אותו ה' וקחתו את חוה וחטאתם ועונשם, הכל היה בששי, ונכלל בספור יום ששי מראש ועד סוף.

ואמר לשון **הנה** לומר **הנה** על מה שנתחדש בעת שחטאת (ובזה נתיישב קושיא ט"ו: **הנה**, כי היא מיותרת! וגם אין דרכה לשמש אלא בדבר שנזדמן מחדש!)

אני גוזר תרד מטה מטה מהבעל חי, תחת היותך רודה בהם, והוא כי לא תהיה יתרונך רק על הצומח אך לא על הבעלי חיים, כי לא תאכל רק את **עשב** וכו' (ובזה נתיישב קושיא י"א: למה חוזר בו? כי אחרי אומרו **ורדו בדגת הים** וכו' הוא אומר **ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את כל עשב** וכו', הנה שאוסר להם הבשר, ואם כן איה איפה אשר הם רודים בבעלי חיים?)

וגם רמז באומרו **הנה**, שלא נאמר הלא מתחלה ידע הוא יתברך אשר יחטא ולמה יאשם, לזה אמר **הנה** לומר איני דן רק באשר הוא שם, לומר על מה שנזדמן **הנה** כה משפטיך.

ועוד אגרע ערכך מהבעל חי, והוא מאמרם ז"ל מעולם לא ראינו ארי סבל וצבי קייץ ושועל חנוני ומתפרנסים שלא בצער, ואני מתפרנס בצער, אלא אני הוא שחטאתי וקפחתי את מזונותי, כלומר מה שאין כן לבעל חי שלא יחטא, ועל כן הוא יתברך מזמין להם שלא בצער.

וזה יאמר הנה אתה תאכל **את כל עשב זורע זרע** שתיגע ותזרע, אך בעלי חיים לא כן רק מאליהם: כי הנה **ולכל חית הארץ** וכו' **את כל ירק עשב לאכלה**, שאצמיח מעצמי **עשב**, שלא יצטרכו כי-אם **לאכלה** בלבד בלי צער, הפך בני אדם שיטרחו **לזרוע זרע**. ועל כן נאמר באדם **זורע זרע** מה שאין כן בבעלי חיים

והוא שכתבנו למעלה כי מהיותו כולל הארבע עולמות, לפעמים עולה אל העליונים ולפעמים אל התחתונים כפי מעשיו:

או טעם נוסף אל האמור, למה מנע ממנו אכילת בשר שהתיר לנח ולבניו. שיתכן כמו שאמרו ז"ל כי ברא הקדוש ברוך הוא את האדם אחר כל בהמה חיה ועוף כמכין לו שולחן לאכול, ושאם יחטא לומר לו יתוש קדמך, כלומר כי הם טובים ממך.

ובזה אחשוב שעל כן בהעותו מנעו מלאוכלם, לומר הנה ערכתי לך שולחן מהם ועתה מהם לא תאכל כאילו גדלו ממך.

אך ניחמו על זה באומרו **הנה נתתי לכם** וכו', לומר כי הבעלי חיים אוכלים עשב השדה הבלתי עושה זרע ליזרע, אך הוא יאכל ירקות הנזרעות. וזהו אמרו כמנחמו **הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע** כו' אך **ולכל חית הארץ** כו' **כל ירק עשב לאכלה** (ובזה נתיישב קושיא י"ב: למה מודיעם מה שיאכלו הבעלי חיים באומרו **ולכל חית הארץ** וכו' **את כל ירק** כו'?)

ושמא תאמר הלא אכל עץ הדעת טוב ורע ובאה בו זוהמת נחש ונגרע,

ואיכה יוכל נקיון מדור דור, ונמצא כל מעשה א-להים אשר ברא בששת ימי בראשית לבטלה, חלילה לבורא עולם יעשה כדבר הזה.

על כן אמרה תורתו יתברך **וירא א-להים את כל אשר עשה**, ובכלל ראייתו הוא העתיד במעשה בני אדם.

וזהו שני רבויים, **את**, **כל**, לרבות שני סוגי עתידות, הטבעי אל העולם, והבחיריי אל בני האדם.

ועם כל זה אין פחד קלקול כי הלא **והנה טוב מאד**, כלומר כי גם שיש באדם מעץ

הדעת טוב ורע, **הנה** חלק ה**טוב** הוא **מאד** מהרע, ויכריע את כף הטוב והזכות (ובזה נתיישב קושיא י״ג:. **וירא א-להים את כל אשר עשה** כו׳ מה זה היה פה שנאמר **טוב מאד**, מכל הפעמים הקודמות שלא נאמר רק **כי טוב**. ואם על חתימת העולם והכנסת שבת, הלא לעומת זה הוא רע ומר ממות על אשר בו חטא אדם, ונוטל זיוו וחייו וקומתו ומאורות ופירות הארץ ופירות האילן, ואיך הוא **טוב מאד**?)

וכל ישראל עתידים לשוב קצתם בכל דור ודור וכלם לעת קץ, או מאליהם או על ידי חבלי משיחנו, ואין פחד שיוחלט קלקול.

והוא מאמרם ז״ל שהוא יתברך הבטיח את ישראל שעל כל פנים ישובו באחרית הימים, כד״א והיה כי יבאו עליך כו׳ ושבת עד ה׳ כו׳.

והוא מאמר התיקונים באומרו וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, והוא כי לעומת שאור שבעיסה שמפאת הרע, יש יתרון **בטוב** כמדובר, שהוא **מאד**!

~ ~ ~

אות ה׳ של יום ה׳ששי מורה, אשר כל יום הששי האיר בו אור הבוקר, ולא היתה אז בין הערבים, כלל, כאשר לא החשיך בליל שבת, משא״כ שאר ימי בראשית

~

וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי:

הנה כתבנו ענין הכתוב. והנה באומרו **הששי** בה״א הידיעה, אמרו רבותינו ז״ל, שהוא על יום הששי לסיון של מתן תורה, שכל מעשה בראשית תלוי ביום ההוא, אם יקבלו התורה מוטב ואם לאו אין עולם.

ואפשר יאמר ענין מאמרם ז״ל, כי אור שגנז הקדוש ברוך הוא שימש מבקר יום ששי עד מוצאי שבת שהוא ל״ו שעות, ושעל כן לא נאמר ויהי ערב ויהי בקר יום שביעי.

וזה אפשר גם פה, והוא כי בכל הימים שאומר **ויהי בקר יום אחד** או **יום שני**, לא היה נקרא בקר כל היום, כי הלא אחר חצי היום נקרא בין הערבים, ומה גם משקיעת החמה עד הלילה, אך פירושו הוא, **ויהי בקר** ונמשך **יום אחד**, וכן **יום שני שלישי** וכו׳.

אך זה (שבת), לא כן הוא, אלא **ויהי בקר יום הששי**, כלומר כולו, כי כל **יום הששי** בקר, כי לא נשתנה אור בין הערבים שלו מאור הבקר, כי אין באור ההוא שינוי, עד שנסתלק במוצאי שבת:

~ ~ ~

יום הששי מגין על שאר הימים

~

או יאמר, כי הנה, יום זה היה סיבת קיום כל כללות מעשה בראשית, כי מבין הערבים של ששי שהתחיל להאיר תוספת שבת, הליץ הארת שבת (דברי יושר, וכף זכות) לאדם שלא ימות בו ביום, ויתבטל כל מעשה בראשית. נמצא, כי **יום ששי** הועיל לכל הימים.

וזהו אומרו, **יום הששי**, שהה״א היא רמז שאר החמשה ימים שנכללו בששי הזה, כאילו עכשיו היו ונבראו, שאלמלא זכות יום זה, שהגין, נתבטלו כלם. וזהו, **ויהי כו׳ יום הששי**, כי ששי, והחמשה (הראשונים) היו עתה, כאילו היום נתחדשה הוייתם:

~ ~ ~

בששי נכללים כל שאר הימים, כי בו נברא האדם, תכלית הבריאה

~

היות בריאת אדם בששי, (אשר) בשבילו נברא כל מעשה בראשית, נמצא שיום ששי כולל עצמו וכל שאר החמשה ימים, וזהו אומרו **הששי**, לכלול עמו גם החמשה ימים:

~ ~ ~

שבת מקנה נפש לכל הבריאה, אשר קודם שבת הוא כגוף בלי נשמה

~

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל א-להים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ויברך א-להים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא א-להים לעשות:

א. ויכלו השמים והארץ כו׳. הנה פסוק זה יראה חולק על שאחריו, שאומר **ויכל א-להים ביום השביעי**!

ב. ועוד, למה פה אומר, **ויכלו** כדבר הנכלל מאליו, ואחר כך מיחס הדבר אל הא-להים (ויכל א-להים)?

ואם הכל ענין אחד, מלת א-להים מיותרת!

ג. ועוד, כי פסוק מלא הוא, **כי ששת ימים עשה** כו׳ **וינח ביום השביעי**.

ד. וכן בזה הוא אומר **וישבות** כו׳ ואיך יאמר, **ויכל א-להים ביום השביעי**.

ה. ועוד אומרו, **מלאכתו אשר עשה** מיותר, ומה גם עתה שני פעמים, ומי לא ידע כי על מלאכתו אשר עשה ידבר?

ועוד אומרו, ויברך ויקדש, שאמרו רבותינו ז״ל, ברכו במן וקדשו במן, שהוא, כי המן היה לחם משנה, וקדשו שלא היה ממטיר מן בשבת.

ו. וקשה, מה צורך להזכיר ענין המן בזה?

ז. ועוד אומרו, **כי בו שבת** כו׳ הוא האמור כבר.

ח. וכן אומרו, **אשר ברא א-להים לעשות** הוא מיותר, ובלתי מובן, כי הוא **עשה**, ולא 'ברא לעשות':

אמנם הנה רבותינו ז״ל הקשו, **ויכל א-להים** כו׳ והרי נאמר **כי ששת ימים** וכו׳, אלא, **ויכלו השמים** וכו׳ והיה העולם חסר מנוחה, באה שבת באת מנוחה ע״כ.

והלא יראה, שאינו מתרץ כלום, כי הנה אין המנוחה מלאכה?

אך להבין מאמרם, נשים לב אל מאמר הכתוב, באומרו **שבת וינפש**, מה הנפשה היא זו?

כי גם שאמרו רבותינו ז"ל, **כיון ששבת וי נפש** שנסתלקה נפש יתירה, אסמכתא הוא, ואין זה פשוטו של מקרא.

וכן באומרו, **וינח ביום השביעי** היה לו לומר ונח או ושבת:

אמנם הנה אין ספק, כי כל דבר גשמי, מבלי בחינת רוחניות באיכותו, יפסד ולא יתקיים, כמקרה אנוש כי ימות, שהעדר רוחניות נפשו ממנו יפסידנו.

והנה כל מה שברא הוא יתברך ל'מה שהכל גשמי, לא יתקיים ולא ינוח כי-אם ילך ויפסד יום יום:

ובזה נבא אל הענין, והוא כי הלא ידוע כי מקדושת שבת נשפע שפע קדושה לעולם, ועד ממהר, נפש יתירה לאדם.

והנה, כאשר ברא א-להים את הארץ, ל'מה שהיתה חומרית כגוף בלי נשמה, היתה מעותדת להיות הולכת ונפסדת ולא תנוח בקיומה.

ומי הקנה בה נפש ושפע להתקיים?

הוא השבת, כי בו הושפע בה שפע להתקיים ולנוח מלהיותה הולכת ונפסדת.

וזה יאמר, היה העולם חסר מנוחה, באה שבת והשפיע שפע קדושה בכל מה שנברא, והיה השפע ההוא לעולם כנפש בגוף האדם,

וזהו אומרו, **שבת וינפש**, כי **שבת** והקנה **נפש** לעולם לקיימו.

וזהו, **באה שבת באת מנוחה**, כי בלעדי זה, לא היתה מנוחה והעמדה לעולם.

וזהו אומרו, **וינח ביום השביעי** ולא אמר 'ונח' (לעצמו), כי (וינח) הוא יוצא (ומשפיע מנוחה) לשני, כי הקנה מנוחה לעולם.

וזה יאמר, **ויכל** וכו', והוא, כי אין ספק שלא יצדק לשון עשייה בעצם, רק בדבר גשמי מה שאין כן בדבר רוחני:

ונבא אל הענין אמר, **ויכולו השמים** כו' שהוא עולם ומלואו, קודם השבת, שהוא היותם גולם חומרי.

אך, **ויכל א-להים**, שהשלים א-להים, כלומר דבר מתייחס אליו (נפש א-להות).

ולא שעשה דבר של מעשה, כי-אם, עשה תשלום אל **מלאכתו אשר** כבר **עשה**, בימים הקודמים.

ואין זה רק, מה שאינה עשיה שהוא שפע רוחניות, המקיימו:

והנה אמרו רבותינו ז"ל, ששאל גוי אחד, איך הקדוש ברוך הוא משיב הרוח ומוריד הגשם בשבת, והשיבו לו, שהכל לפניו יתברך, רשות היחיד, לטלטל בכולו.

והנה זה מספיק אל ענין הגשם, ועדיין צריך טעם אל צמיחת אילנות ודשאים.

ויתכן בא להשיב על זה באומרו, **וישבות ביום השביעי** כו', לומר, אם מה שהוא מעשה ממשיי, לא עשה בשבת, איך מצמיח דשא, מארץ.

דע לך, כי מה ש**וישבות א-להים**, הוא **מכל מלאכתו אשר עשה**, שהוא מעשה בחידוש העולם, אך, לא במה שהוא אחרי כן, מאליו:

ושמא תאמר, אם כן, למה במן הכין מיום הששי ליום השבת, ולא המטיר מן בשבת?

לזה אמר, לעולם אימא לך שאין קפידה בזה, ומה שתראה עשיתי במן, אינו, שלא היה ראוי להעשות בשבת, אלא ש**ויברך** וכו',

כי מה שמזון השבת ניתן מאתמול, הוא להורות ברכת השבת, שהעומר היה נכפל לחם משנה, שאפילו הלוקט עומר אחד, נעשה שנים.

שמה שלא המטיר בשבת הוא, כי **ויקדש אותו**, כי עשה, למען יבחינו ויכירו קדושת שבת, ללמוד הם להפריש בין שבת לחול, אך, לא כלפי מעלה.

והטעם שיש הפרש במעשה בראשית, ל'מה שעושה יתברך אחרי כן כצמח האדמה, וכיוצא, פירש ואמר, **כי בו שבת** כו', כלומר, מה שבו שבת הוא, **מכל מלאכתו אשר ברא** ביום ראשון **א-להים** כדי **לעשות** בשאר הימים, ככתוב למעלה, כי הכל נברא בראשון, אלא שהיה בדקות, ויוצא כל פרט מהבריאה, דבר יום ביומו, בזה בלבד הוא ששבת הוא יתברך, שהשלשה דברים של שבת עשה בששי.

אך, במה שלא ברא א-להים לעשות הוא בעצמו, רק שהטביע טבע לארץ להצמיח ולשמים ימטירו ויתנו טלם, אינו נקרא אצלו יתברך, עושה מלאכה בשבת, גם כי הכל בהשגחתו ועל פי רצונו:

— — —

תמיד יש בריאות חדשות רוחניים,
אף בשבת, כי בו שבת אך ורק,
מאשר ברא 'לעשות' עשיה גשמי

—

וישבות כו', לומר, הלא תראה, כי הוא עושה שמים חדשים וארץ חדשה, כמו שאמרו ז"ל, **כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה** כו', 'אשר עשיתי' לא נאמר, אלא **אשר אני עושה**, מלמד שתמיד עושה, לתת שכר טוב לצדיקים.

הנה, כי גם בשבתות עושה שמים וארץ, לזה אמר, **וישבות א-להים** דווקא **מכל מלאכתו אשר עשה**, אך, לא ממלאכתו שאחרי כן, השמים החדשים כו', כי הלא, גם עתה, **ויברך א-להים את יום השביעי**, שחידש בו אורות, **ויקדש אותו** בשפע שהשפיע בו, כאמור למעלה, אלא, שהוא דבר רוחני, ואינו נקראת מלאכה, לשבות ממנה.

ושמא תאמר, כי גם היא נקראת מלאכה ופעולה, כד"א, **פעלת לחוסים בך**, אינו דומה, **כי** מה **שבו שבת**, היא **מכל מלאכתו אשר ברא א-להים** כדי **לעשות**, שהוא העולם הזה, שבראו יתברך להיות עולם המעשה.

וזהו אומרו **לעשות**, שהוא כדי **לעשות** בו בני האדם מעשה, מה שאין כן, אשר אני עושה לבלתי עשות, רק לנוח ולקבל שכר, שהוא עולם רוחני:

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
פניני פ' בראשית

~ ~ ~

איך הנבראים בכל יום מששת ימי בראשית, הם מרמזים על מה שיקרה בשנת האלף אשר כנגד אותו היום

~

בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים... וירא א-להים את האור כי טוב ויבדל א-להים בין האור ובין החשך: ויקרא א-להים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

ויאמר א-להים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש א-להים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא א-להים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

ויאמר א-להים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן... ויאמר א-להים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא א-להים כי טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי:

ויאמר א-להים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים... ויעש א-להים את שני המארת הגדלים את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים... ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי...

ויברא א-להים את התנינם הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למינהם ואת כל עוף כנף למינהו וירא א-להים כי טוב... ויהי ערב ויהי בקר יום חמישי:

ויאמר א-להים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה ויהי כן... ויאמר א-להים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ... וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי...

ויברך א-להים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא א-להים לעשות:

ששת ימי בראשית, הם רמז לשיתא אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכלו שבת.

א: נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, **שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך.**

רמז כי באלף ההוא, היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראוים יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו **תהו ובהו.**

על דרך מאמרם ז"ל, שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת, שהוא אצלי, על כי לא רקע הקדוש ברוך הוא הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבדו את ה' (וע"כ מתרעשת, כי טוענת, אשר לא יצאתי מטבעי, לרקוע על המים, עבור יכולת דריכת רשע עלי).

וכן אמרו, כי מה שמי הים גבוהים מארץ, הוא, כי הא-להים עשה שיראו מלפניו, בראות בני האדם, כי על דרך נס מתקיימים (ע"י היבשה), ואין צריך ליפרע מהם, רק להניח הדבר אל הטבע, וירדו המים על הארץ.

וזהו, **וחשך** הרוגז **על פני תהום** להעלותו, **ורוח א-להים** הוא מדת הדין, כבר היתה **מרחפת על פני המים** להציפן על הארץ.

כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והיה גומר,

אלא שבאלף ההוא **ויראה א-להים את האור כי טוב**, הוא צדיק אחד שהוא חנוך,

ויבדל א-להים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו **ויראה א-להים כי טוב:**

ב: והיום השני, הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי **המים.**

אחד באלף השני, והוא מבול **המים,** שהיה בשנת אלף ותרנ"ו שנה.

שנית, באלף השלישי, הוא ענין קריעת **ים** סוף.

והנה ענין המבול, שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום, עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם, ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים,

נרמז ביום שני, באומרו **ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים** כו', שהוא רמז אל מה שהיה באלף השני.

ג: וענין קריעת ים סוף, שהיה באלף השלישי, שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה,

נרמז ביום השלישי **יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה.**

ועל כן, ל'מה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאיר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו **כי טוב.**

אך, מעשה המים שבשלישי, שהוא רמז אל קריעת ים סוף, שהיה טוב מאד, נאמר בו **כי טוב.**

והיות ענין **יקוו המים** כו' בשני, היה בלתי אפשר, כי איך ירמוז בשני, מה שהיה עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת המים, ולא נאמר בו **כי טוב,** עד השלישי:

והנה ביום השלישי, **הוציאה הארץ עץ עושה פרי,**

שהוא - היותר מתקבל - מאמר ר' פנחס במדרש, כשהוסיפה על הצווי, כי הקדוש ברוך הוא אמר **עץ פרי עושה פרי,**

כי העץ פרי בלבד, יהיה עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה, **ותוצא עץ עושה פרי**, שבלי היות עץ פרי היה עושה פרי.

כן בשלהי אלף שלישי, נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו היה עושה פירות, כמו שאמרו ז"ל, **מזהב פרויים**, ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר, חוץ מטבען.

והוא מעין מה שביום שלישי, אפילו אילני סרק עשו פירות.

וגם לאומר, שעברה על הצווי, כי הקדוש ברוך הוא אמר עץ פרי עושה פרי, שהעץ עצמה יהיה נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהיה הרמז אל גפני הזהב, שהגפן היה מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום:

ד: וביום הרביעי נתלו המאורות, **ויאמר א-להים יהי מאורות ברקיע השמים**,

הוא רמז כי באלף הרביעי, נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו.

ואמר, שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר היה בראשון.

וזהו, **את המאור הגדול** הוא בית המקדש שלמעלה, **ואת המאור הקטן** שלמטה.

וכאשר במאורות היה קטרוג, כן בנין בית שני היה על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר, על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר, כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי, ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי, וכתיב מארת על מה שנחסר בשני:

ה: וביום חמישי נבראו **התנינים הגדולים**, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי:

ו: וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז **בהמה ורמש** שבתחלת יום הששי.

ואחרי כן בששי עצמו, נעשה אדם, רמז **לבן דוד** הבא באלף הששי, הוא **אדם** עצמו, כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו, הבא באלף הששי.

וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו **וירדו בדגת הים** וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, **וירדו** לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם, עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה, במלך משיחנו הנרמז באדם, כי-אם, אחר סיפור מעלות שבעת הימים:

שבת: ואחר יום הששי בא שבת, רמז אל המנוחה שבאלף השביעי:

נס, רוקע הארץ על המים, ולמה נקראת ארץ

ויקרא א-להים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא א-להים כי טוב:

רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל, שהוא יתברך הגביה מי הים על הארץ לשייראו מלפניו, בראות, כי על דרך נס מתקיימים בעולם, ואם ירשיעו, אין צריך ליפרע מהם (בעונש בהתחדשות קום ועשה), כי-אם, להניח הדבר אל הטבע, ישפכו על הארץ,

כי לא עביד הקדוש ברוך הוא ניסא, (לרקוע הארץ על המים) לשקרי,

וכאשר היה בדור אנוש שהציף שלישו של עולם.

וזה יאמר, **ויקרא א-להים ליבשה ארץ**, לשון **רצון**, לרמוז, כי היותה **יבשה**, הוא **רצון** הבורא, ולא טבע.

כי הלא **ולמקוה המים קרא ימים**, לשון רבים, לרמוז, כי נועדו להעשות רבים, בהשפכם על פני הארץ כאשר היה.

כי תחלה היה שליש העולם ים, ושני שלישים יבשה, ובדור אנוש קרא למי הים, וישפכם ונעשו שני שלישי העולם ים, והוא כהתראה לכל הדורות:

במסורה, ששה פסוקים, של ה' תיבות סמוכות, משתי אותיות, כל אחת מהן (והקשר ביניהם)

פ"ה: לב: ויולד נח את שם את חם ואת יפת

א. נח את שם את חם.
ב. כי גם זה לך בן.
ג. כי יד על כס יה.
ד. על כן לא בא אל שולחן המלך.
ה. גם לי גם לך לא יהיה.
ו. אין זה כי-אם רע לב.

א: ויהיה הרמז, כי הוא כעין ויכוח היצר הרע עם היצר טוב, כי היצר הרע אומר לאדם **'נח את שם'**, לומר עשה נחת, בין **את שם**, הוא יצר הטוב בעל שם טוב, וגם **את חם**, הוא יצר הרע, שבחטא יתחמם, תן חלק לזה וגם לזה,

ב: ואל תחוש מהרעה הבאה עליך מהעון, כי גם **'אל תיראי כי גם זה לך בן'**, כי גם העון שהוא אויב, נעשה לפעמים בן על ידי התשובה כשהיא מאהבה, וזדונות נעשים כזכיות, כמאמר רשב"ל,

ג: ואל תחוש שמא לא תוכל נגד יצרך, כי הלא **יד על כס י-ה** נשבע להיות מלחמה לה' בעמלק - הוא יצר הרע זה שרו של עמלק הוא סמא"ל הוא היצר הרע, כי ה' ילחם לך עם היצר הרע עד תשוב בתשובה להפך הזדון לזכות.

ד: משיב היצר טוב ואומר **על כן** - שהוא על עשות האדם כן, שחוטא בכוונה שישוב אחר כך - **לא בא אל שולחן המלך** בגן עדן, כי האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

ה: משיב היצר הרע ואומר **גם לי גם לך לא יהיה**, שלא יתעסק לא במצות עשה ולא במצות לא תעשה, וינוח מעמל בעולם הזה ולא יקניט לא את היצר טוב ולא את היצר הרע.

ו: משיב היצר טוב ואומר **אין זה כי-אם רע לב**, כי היות בטל מעשות טוב ומעשות רע לעון יחשב, כי הוא עשות רצון היצר הרע, וזהו **אין זה כי-אם רע לב**, כלומר **אין זה** בלתי עשות רצון זה ולא רצון זה, **כי-אם רע לב** - הוא עשות רצון היצר הרע ועצתו, כי שומר נפשו ירחק ממנו:

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
רמזי מוסרים, מפ' בראשית

~ ~ ~

ביאור סכנת חכמות חיצוניות

~

(ט טז יז) ויצמח י-הוה א-להים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: ויצו י-הוה א-להים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל: ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות:

והנה **בעץ הדעת טוב ורע** יש רמז. ועל פי הפשט נאמר על פי האמור, כי יש גם שם אילן שכח קדושה וטוב מעורב עם כח חצוני טמא, והאוחז בו נותן כח בחצוניות, ומשפיע בו טומאה, ופוגם את הקדושה, על ידי מעשה הרע אשר יעשה.

ומאומרו **עץ הדעת טוב ורע**, ולא אמר 'עץ טוב ורע', אחשוב, אל ההולך בשרירות לבו, לדעת לפי שכלו את הטוב ואת הרע, ולא יסמוך על אביו שבשמים אשר הורה לנו את הטוב והרחיקנו מן הרע, גם שלא יושג הדבר אצלנו.

וזה רמזה לנו תורתנו הקדושה בפסוק זה, הדרך ישרה שיבור לו האדם, הלא הוא שידבק בטוהר לבו במצות ה', ותורה צוה לנו משה, ובאמונתו יחיה, כי היא תורת אמת באמת.

ולא יפנה לבו לומר, אחפשה ואחקורה בשום שכל והבין על ידי החקירות, לדעת הטוב והרע, ובמאזני שכלי אשקלה, ואבור אוכל, דת האמת, מתוך פסולת אמונות ילדי נכרים.

והנה איש כזה, יערה למות נפשו, וירד אבל שאולה, כי רבים חללים הפילה החקירה שכלית, והיא החכמה חצונית, כי אוי מי יחיה בשומו, אל חכמה זו, פני שכלו,

כי איזו הדרך תשיג בינת אדם חרש מחרשי אדמה, כבשי דרחמנא, אשר לא ישיגוהו מלאכי א-להים, משוללי חומר, ואומרים, איה כבוד מלכותו. ואיך חדוש עולם, אשר בחכמתו הבלתי נפרדת מאיכות(ו), יסד ארץ, ובתבונתו נטה שמים, ישיגנו שכל איש האדמה להבל דמה.

וטוב לגבר כי יעסוק במצות ה' ובתורתו לתומו, ולא ישית לבו לדעת הטוב והרע לפי שכלו.

וזה מאמר הכתוב, **ויצמח ו' כל עץ נחמד למראה** כו' שהם שני סוגי מצות שכתבנו, וגם **ועץ החיים**, היא התורה, כלומר, הנה לך חמדת מראה וטוב מאכל בהנאה, ומה לך עוד.

והנה לעומת זה, **עץ הדעת טוב ורע**, שהוא הצומח על ידי איש שמתעסק לדעת טוב ורע, לברור בשכלו על פי חקירתו.

ועל זה הזהירו יתברך את אדם, **מכל עץ הגן אכול** בעולם הזה, **תאכל** בעולם הבא, או **אכול** במחשבה וכונה, **תאכל** במעשה.

ועל זה אמר, אך **מעץ הדעת ו' לא תאכל** אפילו במחשבה, כי הלא תטעה, ולא תדע לצאת בשלום, כי שם חלקת כח השטן המפתה, ספון, ויתא ראשי עם, אבלים שאולה,

וזהו **כי ביום אכלך ממנו מות** בעולם הזה **תמות** בעולם הבא, כי לא יבצר ממך מהדבק בידך מאומה מן החרם ההוא.

וכן היה לו (לאדם), כי הציץ ומת, לולא שבת הגין עליו, היה יום המות, ביום הולדו:

וזה מאמרם ז"ל, אדם הראשון מין היה.

וכן אמרו, כי חוה סחטה ענבים והשקתו, כי הוא כי סחטה הדברים עד תמצית החקירה, עד שנשתכר ונתבלבלה דעתו, וקרה לו כמי שהציץ ונפגע.

ועל כן בשובו בתשובה לתקן עוותתו, הקריב קרבן בקרן אחד במצחו, והוא כי למה שפגם בשלילת אחדות ונעשה **מין** כמי שקוצץ ח"ו, על כן בבואו לתקן ושב אל אמונת הייחוד, הביא קרבן המורה על אחדות, והוא כי הקרן משל אל המלכות כמפורש בחלומות דניאל, והודה בשובו כי המלכות אחד הוא...

ועל השמר מכל החכמה חצונית ההיא, הזהיר שלמה בחכמתו, ככתוב אצלנו, באומרו, **נפת תטופנה שפתי זרה**, לומר, השמר, פן ואל תתפתה בחכמת המחקר של הזרה, כי הלא תתפתה, כי תראה מתק אמריה בחקירות שכליות כנופת הנוטף דבש, ויעלה על לבך, כי יקרך כאוכל נופת, שמדי אכלו דבשו, ימצא בתוכו שעוה בעלת דבקות.

וכן תחשוב, ידבק בידך מתוכה, איזה דבר ממשיי שתדבק בו, ולא תמצא דבר מתדבק, כי אם, **וחלק משמן חכה**, שאין בו דבר ממשות, ידבק בך.

שמא תאמר, כי בראותך כי הבל היא, תגעל בה, הנה **אחריתה מרה**, כי סופה להשאיר בך מרירות סברות, אשר לא כתורת ה',

ומי יתן והיה מרירות קל, שבהדיח פיך יוסר, כי אם, (לא כן הוא, אלא) הוא **כלענה**, שלא יבצר, אחר רוב ההדחות, מהשאר מרירות מה,

כי גם שתרבה בישיבת תורת ה' תמימה, להדיח את צואת הזרה, לא יבצר, מהשאר סברא זרה, בצד מה.

ושמא תאמר, הלא היא מלאה חידודים, ואטעום מחידודה, קודם לליבונה, עד שלא תשרפני אפרוש, שלא אכוין רק לחבת החידוד!

לזה אמר, **חדה**, בטעם רביע, כמגביה קול ואומר מה שהיא חדה, שעל כן תבחרנה ותחפוץ בה, הלא חידודה הוא לך, **כחרב פיות**, החותך בפה האחד את גופך, ובשני את הנפש.

ואין צריך לומר, הסכמת חכמיה אחר החקירה, שהם דעות רעות וכוזבות, כי אם, אפילו התחלותיה, כי הנה, **רגליה**, הם שתי רגלי הנחות ההיקש, להוציא התולדה והנפקותא, הם **יורדות מות**, כי הם הנחות שקריות, הפך דת האמת,

ואם כן ודאי, **שצעדיה** היוצאים מרגליה, הם התולדות, שאת **שאול**

יתמוכו, שכל כך הן רעות, שלו יונח, היה שאול מתבטל, להעדר חוטאים, (אעפ"כ) עון (אשר) האמין בתולדות אלו, מספיקין לתמוך את שאול, בל ימוט, כי באלה שמן חלקו, כי גדול עונם מנשוא, וכל שאול יצטרך, להתקיים בשבילם.

וראה כי רעתך רבה, כי הלא, ירא אני פן יהיו שני הדברים שקולים בעיניך, תורת ה', וכפירת הזרה, ותבא לפלס, בפלס שכלך, לדעת איזו היא האמת, או זו או זו,

וזהו, **אורח חיים** היא התורה, **פן תפלס** איזה היא אמת, ואין לך רעה גדולה מזו, חלילה,

ומי יתן, והיה לך דעת להכריע האמת והחרשתי,

אך מה תעשה, כי הנה **נעו מעגלותיה**, כי אין מבוא לשכל אנושי, לעמוד על עמקי עניניה, נמצא **שלא תדע** להכריע לצד האמת, ותשאר נבוך, או תטה אל הזרה, ותאבד. לכן, **ועתה בנים** כו'.

~

כי הזהירה תורה את האדם, בל ילך אחר החקירה, פן יאבד. ולא עשה כן, רק סחטה ענבים, ונתנה לו, כאשר פירשנו, כי סחטה הדברים, על פי חקירת שכלה, ונתנה לו, וזה יהיה דעת האומר גפן היה.

והנה יש גם דעות אחרות, יש אומרים תאנה היתה, ויש אומרים אתרוג, ויש אומר חטה.

אפשר שהאומר אתרוג, הדומה ללב, דעתו שבלבו חטא בלבד.

והאומר חטה הוא, שגם חטא בשפתיו, ודומה לחטה, שיש לה מעין חיתוך לארכה מעין חיתוך שבין שתי השפתים.

והאומר תאנה הוא שגם במעשה חטא, והוא שמשך בערלתו כמו שאמרו ז"ל. ונמשל לתאנה, כמו שאמרו ז"ל באברהם, בבראשית רבה פרשת מילה, א"ר יודן, אמר לו הקדוש ברוך הוא, מה תאנה, אין בה פסולת אלא עוקצה, כך אתה, אין בך פסולת אלא הערלה כו', הנה משלו משל הערלה אל התאנה:

~ ~ ~

ביטול תורה מביא גלות

~

ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים (י):

ונהר יוצא מעדן כו'. אמרו רבותינו ז"ל, כי ארבעה ראשים אלו ארבעה גליות:

שם האחד פישון, זה מלך בבל, על שם, **ופשו פרשיו** כו'.

גיחון, הוא מדי.

חדקל, הוא יון. שהיתה חדה וקלה בגזירותיה.

והרביעי הוא פרת, הוא אדום. שהפרה והצירה לפניו.

והנה אין נראה פה ייחס אל המלכיות!

ואפשר לדבריהם, יהיה רמז הפסוק, **ונהר** השפע לקיים העולם **יוצא מעדן**, הוא המתעדן על דברי תורה של עץ החיים הנזכר, והוא כד"א, הוא עדינו העצני, ופירשו ז"ל, על דוד שנקרא עדינו שהיה מתעדן על דברי תורה.

ואמר, כי נהר השפע יוצא מהמתעדן על דברי תורה, **להשקות את הגן**, אלו ישראל, כמו שאמרו ז"ל, על, **דודי ירד לגנו**.

אמנם, כאשר **ומשם יפרד**, שיתפרד העם מן התורה, שהוא עון ביטול תורה, אז, **והיה לארבעה ראשים** הם ארבעה גליות, כמו שאמרו ז"ל, שלא גלו, אלא על ביטול התורה. שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על ביטול תורה:

~ ~ ~

איך עסוק בהבלים מרחיק מן התורה

~

ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים. שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם. ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש. ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת (י - יד):

רמז, **ונהר יוצא מעדן**, הוא המתעדן על דברי תורה להוריד שפע **ולהשקות את הגן**, הוא הגן הנזכר, כי כל עצי עדן מתברכים על ידו.

ואל יאמר איש, כי גם בהמשכו אחר עניני העולם, יוכל לידבק בתורה, כי לא כן הוא, כי הלא **משם**, שהוא מהגן עדן הנזכר **יפרד**, אם יהיה **לארבעה ראשים**, שהוא לאחד מארבע ראשים:

האחד הוא **פישון** שפושה ומרבה **הוא** האיש **הסובב** סובב וכו' להעשיר עד מקום **אשר שם הזהב**, שלהוט אחר הממון:

והנה הן אמת כי כאשר **זהב הארץ ההיא טוב** כו', שמוציאו לטוב לעשות צדקה, וכיוצא בה, אז ילך לפניו צדקו, להאיר לו, ובהיר הוא בשחקים, כעין **הבדולח**, ויושא חן לפני קונו **כשוהם**, המסוגל להן כנודע:

והשני, הוא הרודף אחר הכבוד, ונקרא **גיחון** מלשון, **כי אתה גוחי מבטן**, לשון הוצאה, כי הכבוד, אחד מהדברים שמוציאים את האדם מהעולם.

והנה, דרך הלהוט אחר הכבוד, להרבות לו עבדים, לשרתו ולרוץ לפניו, ועל כן, **הוא הסובב את כל ארץ כוש**, שמשם מוצא העבדים, כנודע:

והשלישי, אשר לא יתהלל בעשרו וכבודו, רק בחכמתו, ולא בחכמת התורה, רק בחידודין קלים, וזהו **חדקל** חד קל, ואינו חפץ בחידודי התורה, אשר למעלה איכותה מן השכל, רק, **הוא ההולך קדמת אשור**, שהוא לעומת מראה עיניו, כד"א, ומגבעות אשורנו, כן חכמות חצוניות, אשר יביט בם בעין שכלו הקל, ויאבד נפשו בו.

והרביעי הוא פרת, הוא ההולך קדמת תאות גופניות, והוא שטוף לפרות ולרבות.

ואמר כי כל ארבעה ראשים אלו, **משם**, הוא הגן עדן הנ"ל, יפרד ויתרחק.

לכן טוב לגבר כי ישא עול תורה, ויגעל בזרה, וייטיב לו בעולם הזה ובעולם הבא:

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
הפטרת פ' בראשית

~ ~ ~

משיח שהוא דוד והוא אדם הראשון, הוא המתקן של כל הבריאה

~

ישעיה פרק מב: ה-כה: כה אמר הא-ל י-הוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה, ורוח להלכים בה: אני י-הוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים: לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישבי חשך: אני י-הוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים... החשיתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד: אחריב הרים וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש: והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים: נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו... מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור: מי נתן למשסה יעקב וישראל לבזזים הלוא י-הוה זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו...

פמ"ג: א-י: ועתה כה אמר י-הוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה: כי תעבר במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך: כי אני י-הוה א-להיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך... כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו... כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: אתם עדי נאם י-הוה ועבדי אשר בחרתי, למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר א-ל ואחרי לא יהיה:

כה אמר הא-ל י-הוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה, ורוח להלכים בה: ... פרשה זו על משיח צדקנו תדבר, לספר אשר החשיבו הוא ית' חשיבות נמרץ, מטרם יברא העולם, למען התכלית אשר יאושרו ישראל והעולם כלו ע"י מלך המשיח,

והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בב"ר ובשוחר טוב, כי מהשבעה דברים שקדמו לעולם הוא שמו של משיח שנא' **לפני שמש ינון שמו,**

וגם ענין ידוע הוא מרז"ל, כי אדם, הוא דוד, הוא משיח,

וגם נקדים ענין ידוע מרז"ל, כי **עולם חסד יבנה,** וגם (בכדי אשר) לשיתקיים, שיתף מדת רחמים, כמו שאמרו ז"ל על פסוק, **ביום עשות "ה' אלקים" ארץ ושמים.**

ונבא אל הענין... כי כל עיקר בריאתו ית' שלשת העולמות כאחד, עולם המלאכים ועולם הגלגלים ועולם השפל, העיקר היה בשביל עולם השפל,

כאשר מרגלא בפומא דרז"ל, משנברא העולם נתאוה הקדוש ברוך הוא, כביכול, שיהיה לו דירה בתחתונים,

וגם... באומרם בתחתונים, ולא אמרו דירה 'בעולם הזה' לומר, כי לא נתאוה לשבת בארץ, **כי האמנם ישב אלקים על הארץ,** כי-אם, בבני אדם להשרות בהם שכינה, כי **היכל ה' המה,**

וכמאמר, לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד, באופן, שלא הוצרכו הב' עולמות שעל הארץ, רק לשלשל על ידם השפע מן המלוא העליון, עד הארץ בהדרגה... כי כל פעל ה', למען השלים הנשמות, ע"י רדתן על הארץ, כנודע ליודעי חן,

ולהיות כי יצר לב האדם רע, ויתעתדו לחטא כאשר אבינו הראשון חטא, על כן מטרם יברא העולם ברא שמו של משיח, כי **לפני שמש ינון שמו** כמפורש אצלנו בביאור ב"ר, כי באותו שם נרמז התיקון:

(והנה אין בנמצא עדיין ספרו על המדרש, אך ליקטנו מספרו על תהילים, מביאורו על מדרש זו)

תהלים פרק עב: טז-יז:

יהי פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ: יהי שמו לעולם לפני שמש (ינין) ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו:

אמרו רבותינו ז"ל במדרש שוחר טוב, למה נקרא שמו **ינון,** שעתיד לינן ישיני עפר, ויהיה עניינם, שעל ידי מה שיהיה מזכה את ישראל בימות המשיח, ימהר יחיש תחיית המתים שיקומו כגבור מתרונן מיין.

וראוי לדעת איך יסמך זה אל הקודם (**יהי פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ**)?

ולמה יעשה עיקר מאשר נקרא שמו כך? כי השם אין נראה שמעלה או מוריד!

אך הנה כתבנו בפסוק הקודם, כי לעתיד יצא הבר משולל קש ומוץ ותבן המכסה את הגרגירים, ומה שעד הזמן ההוא הוא ימות המשיח, הארץ תוציא צמחה מלובשת, שהעשב על החטה יתייצב כמו לבוש, הלא הוא לרמוז כי המתים יציצו מעיר כעשב הארץ, כי החטה היוצאת אחר שנתעפשה בארץ ובמלבוש בעשב, עם שנקברה ערומה,

כך האדם, מקל וחומר, שנקבר לבוש, שיקום אחר עפושו, וגם לבוש כחטה, על כן, עד ימות המשיח, התבואה יוצאת באופן ובדרך, יתנו לב, אל ענין האדם כי ימות, שיקום גם בתחיה, ויתיצב כמו לבוש, על כן, עד הזמן ההוא, רצה יתברך בל תצא החטה רק מלובשת עשב וקש, כמדובר:

על כן עתה חל עליו חובת ביאור קושיא אחת והיא, שאם כן איפה, בימות המשיח, שיהי **פסת בר בארץ** איזה דבר

יהיה רמז וזכר אל תחיית המתים, כי הלא ידוע הוא כי מהחיל ימות המשיח עד זמן התחיה יש לממעיט הזמן **ארבעים שנה**, (אשר באותם (מי) השנים, לא יבצר שיהיה הכנה ברמז, לתחיית המתים, ההולך ובא)

לזה אמר הנה **יהי שמו לעולם**, רמז לדבר, כי הלא **לפני שמש** שהוא מקודם לבריאת עולם, **ינון שמו**, כמו שאמרו ז"ל, שהוא אחד מהדברים שקדמו לעולם ינון, שמו של משיח, שהוא על שעתיד לינן ישיני עפר, הרי כי בשם המשיח (ינון), הנמשך **לעולם**, יש **לעולם** זכר ורמז לתחיית המתים (**ינון** ישיני עפר).

ושמא תאמר, כי אינו דומה ראות העין, לרמז השם, שיעשו בני האדם עיקר מרמז שלו?

לזה אמר, אל יקל בעיניך, גודל חשיבותו בעיני הבריות, (שתדמה לך) שלא יעשו עיקר מרמז שמו,

כי הלא דע, כי **ויתברכו** בו, שכל ברכות שפע העולם יוודע לכל, כי **בו** יהיו,

או, שכל כך יגדל בעיני כל ישראל, **שיתברכו בו**, שיאמרו הכל לבניהם, 'ישימך אלקים כינון',

ואפילו **כל גוים יאשרוהו** שיאמרו, אשרי איש זה, שאין כמוהו,

כלל הדברים כי לגודל חשיבותו בעיניהם יעשו עיקר מרמז שמו, גם הוא:

— — —

או יאמר, בתחלה נקרא אדם ואחר כך נקרא דוד, אך **השם** שיקרא לעתיד **יהיה לעולם** שלא ישתנה עוד **לעולם**,

והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל, שלשה נקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא צדיקים משיח וירושלם כו' משיח דכתיב זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו, זה יהיה **לעולם**.

ושמא תאמר, כי כאשר קרה לאדם שחטא ונשתנה, אולי יקרה לו (למשיח) גם כן? וכאשר דוד לא היה (כאשר היה) מאז, (לא נשאר כך) לעולם, (שמא תאמר) כך יקרה לו (למשיח)?

לא כן הוא, כי הלא **לפני שמש ינון שמו**, שהוא כמו שאמרו ז"ל, שעתיד לינן ישיני עפר, ולמה נקרא מאז (לפני חטא עץ הדעת, וגזירת המיתה) **בשם** זה (המרמז על מיתה)? אם לא לרמוז, כי המיתה שבאה על ידי אדם, עתידה (מן השמים) היתה!

ומעתה נקרא (משיח) שם המתקן, ואם כן, אין לומר כי גם הוא (משיח), אפשר יקלקל!

כי הלא, מאז (כבר לפני החטא), נתעתד לתקן את אשר עוות אדם, ואם על ידי אדם נתקללו עולם ומלואו, אז יתהפך, כי הנה, **ויתברכו בו**, וגם יגדל כבודו מדוד בזמנו כי דוד לא היו מאשרים אותו כל גוים כי אדרבה היו שונאיו ואז **כל גוים יאשרוהו**:

— — —

המופתים אשר על ידי המשיח והצדיקים, הם באמת על ידי הש"ת בלבדו

—

ברוך י-הוה א-להים א-להי ישראל עשה נפלאות לבדו:

אמר, הנה הגוים יאשרוהו בימות המשיח, בחשבם כי הוא העושה הגבורות ונפלאות, אשר יראו בימיו, יוצאות מתחת ידו, אך לא כן הוא.

כי, **ברוך ה' אלקים**,

* בין בזמן שהוא מכונה **לאלקי ישראל**, שהוא קודם החרבן והגליות, שאז שתי שמות אלו מתאחדים ליקרא **אלקי ישראל**, שהוא **עושה הנפלאות לבדו**,

כלומר שגם הנסים הנעשים על ידי אחד מהצדיקים, הוא יתברך **לבדו** העושה אותם, אלא שהם כאמצעיים ליעשות על ידו,

ועל פי דרכו רמז, כי בין הנס של ענין רחמים, בין הנס של דין, שני השמות אחד, כי על שניהם ראוי לאמר **עושה לבדו**, בלשון יחיד:

וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

* וכן, גם כן בזמן שאינו מכנה שמו על ישראל, כי-אם, **שם כבודו** בלבד, שהוא בזמן הגליות, גם אז הוא יתברך **עושה נפלאות לבדו**,

וזהו, **וברוך שם כבודו לעולם**, כאשר עשה על ידי חנניה וחבריו, ועל ידי מרדכי ואסתר.

* וכן בזמן השלישי, שהוא לעתיד לימות המשיח, וימות התחיה, שהוא זמן **שימלא כבודו את כל הארץ**, כי בשלשת הזמנים האלה, יאות לומר, **ברוך עושה נפלאות** גדולות **לבדו**.

ול'מה שהוא יתברך מקומו של עולם, אמר, **וימלא כבודו את כל הארץ**, כלומר, אך לא 'הארץ מכבודו'.

ועל שני הזמנים הסמוכים שהם זמן ימות המשיח וזמן התחיה, על שניהם אמר **אמן ואמן** אמן על הראשון ואמן על השני:

— — —

איך שמו של משיח נכלל בשמו יתי'

—

יהי שמו לעולם לפני שמש (ינין) ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו:

יהי שמו (של משיח) הידוע, שהוא ה', כמ"ש רבי שמואל בר נחמני, שלשה נקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא, צדיקים כו', משיח, שנאמר, **זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו**, זה יהי אז **לעולם**, כי כעת שהוא **לפני שמש**, הוא **לפני** אור בקר העתיד, **ינון שמו**, שהם ארבע אותיות של ה', אלא שבמקום הב' ההין

יש ב' נונין, שנמצאת, כל אחת מההין, נסתרת תוך נון שבמספרה (הקטן של נ' הוא ה'), על כי שכינה בגלות כביכול בהסתר פנים, ועל כבודה (של ה"א השניה, שכינה התחתונה), גם ה"א ראשונה מסתתרת, שהיא שכינה עליונה, עד יבא שמש אורה, ותקום תאיר כי בא אורה. (וכעין זה במהרש"א סנהדרין צח: ינון שמו... ע"ש שם בן ד' אותיות כי ב' נונין במקום ב' ההי"ן [באט בח (גז דו יצ כפ לע מס הנ)]. וכדאמרינן פ' הספינה משיח נקרא ע"ש של הקב"ה שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו.

א"ה: גם מרומז מה דאיתא שלעתיד **'יהי"ה' ה' אחד** באותיות **יהי"ה**. כי הרי **ינון שמו** קרי **ינון** וכתיב **ינין** אשר בהתחלף נ' אל ה' הוא אותיות **יהי"ה.**

אח"כ מצאתי כן בס' דף על הדף סנהדרין צח: וז"ל: שמעתי מידידי רפ"ח רובינפעלד שליט"א רמז נכון, כי בהפסוק בתהלים (ע"ב), נמצא קרי וכתיב, שהכתיב הוא "ינין" בשני יודי"ן והקרי הוא בוי"ו לבסוף, ולפ"ד המהרש"א י"ל ע"פ המבואר בספה"ק, כי לעתיד לבוא יהיה שם הוי"ה בשני יודי"ן דהיינו יהי"ה, ולכן נרמז בהקרי שמו של משיח ג"כ בשני יודי"ן, כיון שהוא נקרא על שמו של הקדוש ברוך הוא)

~ ~ ~

שינויי אופן הודאותינו אותו ית' בתוך כאו"א מן הגליות

~

יהי שמו לעולם לפני שמש (ינין) ינון שמו ויתברכו בו כל גויים יאשרוהו: ברוך י-הוה א-להים א-להי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

הנה, בהיות **שמו לעולם**, שהוא בגלוי מההין (שנתגלה באות ה', מן ההסתרה באות נ'), אז, **ויתברכו בו**, שכמו שמתברכים מהקב"ה, כך **יתברכו בו** על ידי ה', שיקראוהו כן, מהשפע אשר יושפע בו מאתו יתברך.

אך דוקא **כל גויים יאשרוהו**, להתברך בו, כי לא יבחינו בין (משיח) הנקרא בשם ה', לה' עצמו:

אך אנחנו בני ישראל, לא נאמר כך, כי-אם, **ברוך ה'** אשר הוא **אלקים**, כי ממנו (יתי') נעשה עיקר, ולא (מהמשיח) מהנקרא בשמו.

ומה שנברכהו הוא, על ארבע גאולות:

על של בבל הוא אמור **אלקי ישראל**, כי שם נתפרסם בעולם היותו **אלקי ישראל**, שכל האומות אמרו כי ה' אלקים אמת הוא **אלקי ישראל** בראותם הצלת חנניה מישאל ועזריה מאתון נורא יקידתא, עד היותם רוקקים בפני כל אישי ישראל באומרם היה לכם אלוק זה ועבדתם עבודה זרה:

ועל גאולת מדי נאמר, **עושה נפלאות לבדו**, לומר, כי גם שאחות היתה לנו בבית המלך, היא הצילתנו, האמת הוא, כי **לבדו** יתברך עשה לנו **הנפלאות**, שאם לא כן, כאשר עשה (אחשורוש) לאחת (ושתי) היה עושה לשניה (אסתר).

ועל גאולת יון נהלל ונאמר, **וברוך שם כבודו לעולם**, הפך דברי יון האומרים, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל,

שהוא כמפורש אצלנו, שיכתבו שבעשותם בחורב תבנית שור, סילקו מעליהם שם אלקי ישראל, על כן נברך **ברוך שם כבודו לעולם** בלי הפסק.

ועל הגאולה העתידה, נברך ונאמר, **וימלא כבודו את כל הארץ**, כי עליה נאמר, **ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר** וכו'. **אמן** על הגאולה **ואמן** על התחיה.

או, על כי זאת ליבא לפומא לא גלי, אנו אומרים, כי כאשר ראינו האמנה בשלש ראשונות, יאמן האחרונה, וזהו **ואמן**:

~ ~ ~

משיח ותיקון חטא עץ הדעת היה מוכן כבר קודם החטא

~

תהלים פקל"ט: ב:
אתה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק:

ראה יתברך איך בעלילה באת עלי, כי הלא **בנתה** (הבנת להכינו), למי שהוא (חברי) **רעי, מרחוק**, הוא מלך המשיח שהוא **רעי** מצד שגם בו, (נכלל חלק) נפשי, כי **מרחוק**, שהוא קודם יברא העולם, הכינות אותו, לתקן עותתי,

והוא, כי מז' דברים שקדמו לעולם, הוא שמו של משיח, שנאמר, **לפני שמש ינון שמו**, ואמרו במדרש שוחר טוב, למה נקרא **ינון**, על שעתיד לינן ישני עפר, שהוא תיקון המות שגרם אדם,

וזהו **בנתה לרעי** הבא לתקן מה שאני קלקלתי, **מרחוק**.

ואילו מתחילה לא היה רצונך שאמות, למה מקודם לעולם **בנתה** תיקון אל המות שאגרום אני,

ומעין זה אמרו רבותינו ז"ל, שאם לא שבעלילה בא הקדוש ברוך הוא על אדם, למה ברא מלאך המות תחילה!

ולדעת האומרים כי **לרעי** הוא מלשון רעיון, יאמר הלא **מרחוק** ידעת רעיוני לחטא, כלומר, ומוכרח הייתי בחטאי, אם לא שבעלילה באת עלי!

נמצא כלל הדברים, כי תכלית העולם הוא השפל, להשלים בו הנשמות שלמעלה מהג' עולמות,

ולתיקון השפל לבא הכונה אל תכליתה האמיתית, הוא מלך המשיח,

שעל כן מאז, טרם יברא העולם, קרא את שמו, והוא הראשון שנברא בעולם, הוא אדם הראשון,

ולתקן את אשר עותו, החזירו יתברך בדוד המלך, ולגמור התיקון, מחזירו ית' פעם שלישית, הוא מלך המשיח.
(עכלי"ק בתהילים)

~ ~ ~

כל ענין גלוי מדות הרחמים הוצרך אך ורק עבור הדרי מטה

והן אלה דברי הכתובים האלה, **כה אמר הא-ל ה' כו'** לומר, כי הוא יתברך **הא-ל** הוא בעל החסד, אשר עולם חסד יבנה, כי א-ל הוא מדת חסד כנודע, וגם הוא ה' הוא בעל הרחמים, ששיתף מדה זו לברא העולם כמדובר למעלה, וע"י מדות אלה שהוא **הא-ל ה'** היה **בורא השמים**,

וא"כ אחר שע"י שתי מדות אלה היה, אמור מעתה כי מה **שברא השמים ונטה** אותם, כל התכלית לא היה רק להיות **רוקע הארץ וצאצאיה**, שיהיו פרושים על **הארץ**, כי על כן **נטה שמים** שיהיו עליהם כאהל לשבת,

והוא כי השמים וכל צבאם אין צריכים חסד ורחמים, כי אין בהם לא חטא ולא עונשים ולא צרות, וכמאמרנו על פסוק **זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה**, כלומר כי מזה **העולם המה** ולא מעולמות העליונים, כי אינם צריכים חסד ורחמים, ולכן לא תמנעם:

וזה מאמרנו פה כה אמר הלא **ה'** שהם חסד ורחמים, בזה תדעו כי מה שברא שמים ונטה אותם, לא בשביל צאצאיהם וצבאם היה, כי-אם, על מה **שרקע הארץ וצאצאיה**,

כי הלא חסד ורחמים אין צריכים העליונים, ולמה ברא העולם במדות אלו, אם לא שמדות אלו צריכים צאצאי הארץ,

וזהו שלא הזכיר צבא השמים כאשר הזכיר צאצאי הארץ, לומר כי כל עיקר הארץ היה בשביל צאצאיה, כי תכלית הבריאה **נטה שמים** שיהיה להם כאהל לשבת, כמפורש למעלה על פסוק וימתחם כו',

והראיה כי מצאצאי הארץ עשה עיקר, הלא הוא כי הנה **נותן נשמה לעם עליה** שהיא נשמה עליונה מאתו ית', אשר לא ניתנה בשום א' מצבא השמים כנודע ליודעים חן, וגם לא לכל אחד מהעם כי-אם, לאותם שהם עליה, הם אשר בהיותם בארץ הם עליה, שכל עניינם בדברים עליונים כרשב"י ודומים לו, שהם מסולקים מהארץ ומתעסקים במה **שעליה**, וזה אומרו **לעם עליה**, ולא אמר 'בה',

ורוח, שהיא מדרגה גדולה מהנפש, אך אינה **כנשמה**, גם נותן **להולכים בה**, הם בני אדם, אשר גם שלא יהיה כל עניינם דברים עליונים, לפחות אינם עושים עיקר מהעולם הזה, כי-אם, בבחינת היותם **הולכים** בהיותם **בה**, כי דעתם ופנייתם היא, כי הולך האדם אל בית עולמו, וזוכרים יום המיתה תמיד, לבלתי חטא על הנפש, הנה אלה יזכו **לרוח**, אך לא **לנשמה**, כסוג הראשון,

ועל כן בראשון אמר **עליה** ובשני אמר **בה**, וגם בחינות אלה (רוח ונשמה, הם) למעלה מאיכות צבא השמים. שהם (רוח ונשמה, הם) חלק א-לוה ממעל, כנודע ליודעים חן:

— — —

פרטי ענין תיקון השלם וגלוי כבודו, שהוא עבור כאו"א מישראל, שהוא על ידי משיח צדקינו וענין גדולתו

כה אמר הא-ל י-הוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה, ורוח להלכים בה: אני י-הוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים:

למה עושה עיקר מ**צאצאי הארץ**?

הלא הוא להשלים נשמות ורוחות, כי **נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה**, שע"י בני האדם הן משתלמות,

הנה, כי כל עיקר ותכלית הבריאה, היה ישראל סבא, הם **העם עליה** כו', ואמר עתה, כמדבר הוא יתברך עם משיח צדקנו, ראה נא את אשר חיבבתיך, ומקודם בראתי העולם, זמנתיך להביא התכלית אל הפועל,

כי הלא, בראתי העולם, למען תת נשמה, **לעם עליה** כו', והנה חטאו, ולא יצא תכליתו אל הפועל,

לכן, **אני** מאז **קראתיך**, שהוא **לפני שמש, ינון שמו**, שהוא, כי א' מהדברים שקדמו לעולם, הוא שמו של משיח, כי מאז ראה, כי העולם אשר היה חפץ לברא, יעותד להתקלקל, ותיקונו, הוא שמו של משיח, כי תיקונו הוא המות, למרק החלאה שבעוונו הוא זוהמת נחש שנתקן בארץ, וישוב מתוקן בתחיה ע"י טל אורות וחי לעולם,

וזה ענין **ינון שמו**, שהוא מאמרם ז"ל בשוחר טוב, למה נקרא **ינון** שעתיד ל**ינון** ישני עפר, כמפורש אצלנו בב"ר: (ע' לעיל העתק ביאורו)

וזהו, **אני ה' קראתיך בצדק** שהוא בתורת עשות צדקה עם העולם, ואח"כ **ואחזק בידך** הוא באדם, שהוא הוא ית' שנתן בו כח אל השלמות, במה שהניחו בג"ע, ואח"כ לתקן את אשר עותו, חזרתי, **ואצרך** פעם אחרת, הוא דוד מלך המשיח מלך ישראל, ועתה, **ואתנך לברית עם** הם ישראל, כי בך יתקיים ברית, שכרתי לגאלם, וגם **לאור גוים**, כי אתה משיח, שהוא אדם, והוא דוד, לתקן את ישראל ולהאיר עיני הגוים:

לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישבי חשך:

ומה שאמרתי **לאור גוים**, הלא הוא, **לפקוח עינים עורות**, הם הגוים, להאיר עיניהם, כי תעמידם על האמת, כמו שאמר למעלה, ולתורתו איים ייחלו,

ומה שאמרתי **לברית עם** הוא **להוציא ממסגר אסיר**, הם עם בני ישראל אסירי הגלות, **ומבית כלא יושבי חשך**, כד"א, ולאשר בחשך הגלו,

— — —

שלא יתרשלו מבטחון הגאולה

אני י-הוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים:

ולא תתייאשו מן הגאולה, כי הלא משכונות גדולים יש לכם, א' כי, **אני ה'**

בארבע אותיות, **הוא שמי**, ולא י-ה בלבד, ולכן, לא יעלה על רוחכם, שאניח לעולם הארבע אותיות נפרדו י"ה מו"ה, כי נשבעתי באומרי **כי יד על כס י-ה מלחמה**, לבלתי חברם, עד יום נקם בלבי, שהוא זמן שימחה את זכר עמלק וזהו **אני ה' הוא שמי**, כלומר ולא יבצר מבא **יום נקם** שהיא גאולת ישראל,

שנית כי **כבודי** שהיא שכינתי שבגלות כביכול, המשפעת אל החצונים **לאחר** הוא כח חצוני **לא אתן**, כלומר כי עתה הוא מושאל בלבד, שכביכול הוא בגלות ומשפיע להם הטובה, ואם היה נשאר כך, הייתי **כנותן** אותו לכח ההוא הנקרא **אחר**:

ועוד טעם שלישי והוא, כי גם **לא אתן תהלתי לפסילים**, והוא כי גם עתה שישראל בגלות, כל שפע טוב הבא לעולם ממני הוא, אלא שתחת בואו לישראל ושיאכלו האומות מן התמצית, עתה נהפך, לינתן אל השרים להריק לגוייהם בארצותם, והתהלה שהיה ראוי יהללו אותי, על כל הטובה הבאה עליהם, כי מאתי היא, הם מהללים לפסילים, דאזלי ומודו להם,

שהנה, גם זה, לא תאמינו שאתן לעולם, שתהיה **לפסילים תהלתי**, שהיא **התהלה** הראויה **לי**,

ומה מתקו לפי דרכנו זה, מאמרם ז"ל, **אני ה' הוא שמי** שקראני אדם הראשון, כי הלא כמו זר נחשב, אדם הראשון, במקום זה, אך לפי דרכנו שעל אדם ידבר, כמדובר, שעליו נאמר, **ואחזק בידך ואצרך**, שהוא מלך המשיח, יצדק.

שמחזיק הוא יתב', הוראת היות מלך המשיח חביב לפניו יתברך, באומרו, אל תאמר, 'אולי על אשר קלקל אדם, געלתיו, וגם גלגולו (משיח), לא יהיה חביב'.

כי דע איפוא, כי **אני ה' הוא שמי** שקראני הוא (אדם), ואלו הייתי גועל בו, לא הייתי מחזיק בשם שהוא קראני, ולכן אל תתייאשו מסבה זו (שקלקל אדם).

וגם, עוד שתי משכונות, שעליהם תבטחו מהגאולה, הלא המה, הא' כי **כבודי לאחר לא אתן**, והשני **ותהלתי לו'** כמפורש שתיהן בקודם:

— — —

גדולת ה' המתגלה דייקא תוך ההסתר

—

החשיתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד:

הנה אמרו רז"ל, על מה שירמיה ודניאל, אחד לא אמר, רק 'הגדול והנורא', וא' לא אמר רק 'הגדול הגבור', כי הא' אמר, גוים מרקדים בהיכלו, איה גבורותיו? והא' אמר, איה נוראותיו?

שהענין הוא אצלי, כי אמר, כי לא היה אז משתמש במדה ההיא, אך, אנשי כנסת הגדולה, החזירו עטרה ליושנה, ואמרו (שאומרים בתפלה), 'הגדול הגבור והנורא', כי אמרו, הן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו, כי אין גבורה גדולה, מהתאפקות לסבול, באופן כי גם אז (כאשר גוים מרקדים בהיכלו), היה משתמש ממדת הגבורה.

וזה אחשוב שהנביא דבר פה בפסוק הלז, והוא כי אחרי אומרו בפסוק הקודם, שלעתיד **כגבור יצא כאיש מלחמות** כו', אמר, הלא תאמרו בני הגלות - שעמהם ידבר, ככתוב למעלה, כי כל פרשה זו ושלפניה עם אסירי התקוה, בני הגלות ומשיח צדקנו ידבר - (הלא תאמרו בני הגלות):

'הלא הפלגת בגבורותיך, ואם, אפילו מדת רחמים יש בו בחינת גבורת מלחמה, כאומרו **ה' כגבור יצא** כו', א"כ, כאשר היו הגוים מרקדים בהיכלך, למה החרשת? שהיה מקום לומר, איה גבורותיך?'

דעו איפוא, כי מה שהחשתי לא נתחדש אז, כי מעולם היה מוסכם אצלי לעשות כן, לנכות כליון ישראל בהיכלי:

וזהו **החשתי מעולם**, ואל יראה לכם מדת העדר גבורה, כי הלא, מה שאחריש הוא, כי אתאפק ואתחזק לסבול, והן הן גבורותי, וזהו **אחריש אתאפק** עד כה, שיקרני כיולדה, שלא תצעק רק עד עת לידה, כן **כיולדה אפעה** שהוא בעת הגאולה, וגם עתה, לא כאחת (לגמרי) תהיה **תגבורת** (גבורותי להתאפק מן) הרוגז, כי-אם, מעט מעט אשום ואשאף, כי ארגיז (על השונאים) ואניח מהרוגז, כשואף קצתו פנימה, וזהו, **אשם ואשאף יחד**, לבל כלותם כמו רגע:

— — —

פרטי השתלשלות הגאולה ונקמה בגוים

—

אחריב הרים וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש:

והוא כי תחלה, **אחריב הרים וגבעות** מיישוב אילנותיהם, ואחרי כן, **וכל עשבם אוביש**, וע"ד זה, **ושמתי נהרות לאיים**, ואח"כ גם **אגמים אוביש**, ובעת עשותי רוגז (להם) אעשה רחמים (לבנ"י):

והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים:

כי, **והולכתי עורים בדרך לא ידעו** כו', כאשר היה במדבר, וכן **אשים מחשך לפניהם לאור**, שהוא ענן שטבעו חשך יהיה לפניהם לאור, כעמוד ענן שהיה ה' הולך לפניהם, בעמוד ענן יומם לנחותם הדרך, כי בהיות הוא יתברך עמו היה להם לאור, כן יאמר במה **והולכתי** את ישראל שהם **כעורים**, **בארץ לא ידעו**, שאוליכם בעצמי **ובמקום** צר הם **נתיבות לא ידעו**, גם כן **אדריכם**, **ואשים** מה שהוא **מחשך לפניהם לאור** וכן **המעקשים למישור**, כי הענן עצמו היה אז במדבר מיישר הדרך לפניהם, כנודע מרז"ל, כן אעשה, גם להם, לעתיד,

ולא יהיה כמו זר נחשב בעיניכם זה, כי הלא **אלה הדברים עשיתים**, כבר, שהוא בצאת ישראל ממצרים במדבר, כנזכר בכל שלשת הדברים,

וא"כ, אחר שעשיתים, יבטחו, שגם אשוב לעשות להם כן, כי **לא עזבתים**, כי לא שניתי, וככחי אז, כחי עתה.

נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו:

ומה שאמרתי, **אשם ואשאף יחד**, שפירשנו שלא יכלם כאחת, כי-אם, קו לקו, נתן טעם ואמר, שע"י כן, אחר התחלת רעשם, **שנסוגו אחור**, מהרעה אשר עשו הגוים גם יהיו הולכים ובושים, וזהו **יבושו בושת הבוטחים בפסל**.

מה שאין כן, אם היו כלים וספים מיד, לא תתקיים בם, אפילו בושה א', אז יאמר **יבושו בושת** כפול, א' על המחשבה שהיו בוטחים בפסל, ועל הדבור שהיו **אומרים למסכה אתם אלקינו**:

~ ~ ~

יעקב אבינו נמצא אתנו בגלות ויגאל אתנו

~

מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור: מי נתן למשסה יעקב וישראל לבזזים הלוא י-הוה זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו: ועתה כה אמר י-הוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה:

הנה ידענו כי גדר הקרא ישראל בשם יעקב, הוא על היותם בלתי כשרים, מה שאין כן בהקראם ישראל,

והנה אמר בסמוך, **מי נתן למשסה יעקב וישראל כו', הלא ה' כי חטאנו לו כו'**, ואמר, כי **מי בכם יקשיב וישמע לאחור**, כי למפרע, ישכיל ויאמר אל העם, כי אין יסורין בלי עון כי **מי נתן למשסה כו', הלא ה' זו חטאנו לו כו'**, והנה היה מקום לומר ישראל שבגלות החיל הזה, אסירי התקוה מהגאולה, שעמהם ידברו כל המקראות האלו:

'אהה אדני, מה נעשה הנקראים בשם יעקב, אשר המה בלתי כשרים, גם כי הזהרת אל מנהיגי העם יחזרונו בתשובה, האם התשובה תועיל גם לנקראים בשם יעקב, ליגאל גאולה שלמה?'

לזה אמר, **ועתה** על ידי תשובה, שהזהרתי בסמוך, אל יחוש הנקרא בשם יעקב, כי **כה אמר ה' לעולמו, בוראך יעקב וכו'**,

והוא מאמרם ז"ל שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו, עולמי עולמי מי בראך, יעקב בראך, ישראל יצרך,

ויהיה ענין מאמרם כי על ב' עולמות ידבר, על החומרי ועל הרוחני בעל צורה,

וזה אמרו עולמי שתי פעמים, ועל הא' אמר יעקב בראך, ועל השנית אמר ישראל יצרך, הנה למדונו כי דבריו ית' לעולמו, על יעקב אבינו המה:

ונבא אל הענין והוא במאמרם ז"ל באיכה רבתי, כי בכל צרות ישראל אינו מרגיש, כי-אם, יעקב, כי על כן בצרות ישראל, נאמר ותבער בו ביעקב כאש להבה, וכן ארז"ל, כי בצאת ישראל ממצרים, שם היה יעקב אתם, כד"א, ויוציאך בפניו וכו' שהוא בפניו של יעקב, וכן בים ובירדן, כמ"ש ז"ל, על פסוק **מה לך הים וכו' הירדן וכו' מפני א-לוה יעקב**,

נמצא כי בהגאל ישראל, הוא כאלו יעקב בעצמו הוא נגאל, ובכל צרתם לו צר, כאלו הוא המקבל הצרה:

ובזה נבא אל הענין, שידברו הכתובים בענין גאולת ישראל וצרתם, כאלו עם יעקב לבדו, הוא ית' מדבר, ואמר, ועתה, על ידי תשובה, שישובו גם הנקראים יעקב, אל יראה בעיניך, כי לא תעלה ארוכת הנקראים יעקב, על ידי תשובה, ליגאל גאולה שלימה, כי הלא, כל שני השמות חשובים לפני, כי **בוראך יעקב ויוצרך ישראל**, לכן, **אל תירא כי גאלתיך**, על ידי תשובה,

ומה שאני צריך לומר לך, **אל תירא**, לומר לך, כי גם כי **קראתי בשמך**, הוא **יעקב**, שהוא שמך מעצמך, כי **ישראל** הוא נוסף מאתו ית', ואמר, כי גם כי את בניך **קראתי בשמך** שהוא בשם **יעקב**, שהוא הוראת היותם בלתי כשרים, אעפ"י כן אל תחוש, כי **לי אתה** גם בקראי בשם זה,

והנה היה מקום לומר (ולדאוג), 'כי הנה עתידים בית יעקב לעתיד בחבלי משיח, להגזים עליהם לעבור על דת או להעבירם באש ובמים'

על כן אמר, מאשר ראית בים סוף, **שעברת במים** עד חוטמך והייתי עמך, וכן בירדן כי נטבלו רגלי הכהנים וראית **כי אתך אני**:

~ ~ ~

הגאולה על ידי קידוש השם

~

כי תעבר במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך:

כך, **בנהרות** תבטח **שלא ישטפוך**, וכאשר **כי תלך במו אש**, שהיו חנניה וחבריו מהלכין בגו נורא, **ולא תכוה**, בזה תבטח, שגם **ולהבה לא תבער בך**,

אך בזאת, שלא תעשה ע"מ שיצילך, כי-אם, שתעשה ע"מ שתשרף ותקדש שם ה', כאשר עשו חנניה מישאל ועזריה, שאמרו, והן לא, כלומר שלא יציל, ידיע להוי לך מלכא די לאלהך וכו' ואז אושיעך:

כי אני י-הוה א-להיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך:

וזהו, **כי אני ה' א-להיך קדוש ישראל**, מקודש על ידך ואז אני **מושיעך**, ולא עוד, אלא שאחר שתקדישו שמי, מלבד הצלתך, אתן אחרים כפרתך תחתך,

כאשר במצרים, שעל ידי שקדשתם שמי בקשר הטלה, בכרעי המטה, ואמור להם, שלשוחטו הייתם עושים לשם ה', עם היות שהוא אלהיו, והערתם למות נפשכם, כי הן יזבחו את תועבת מצרים ולא יסקלום,

ועל ידי כן, נתן ית' בכוריהם כפרת, תחת ישראל, כן אעשה עתה,

וזהו, **נתתי** וכו' כי כאשר **נתתי כפרך מצרים** בצאתכם משם, שהוא במכת בכורות והנטבעים בים, כך עתה **כוש וסבא** אתן **תחתך** למדת הדין, שיטילו כעסם עליהם במקומך:

~ ~ ~

מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך:

הנה במדבר רבה, ארז"ל, כי כמו שוה', הוא ובית דינו, כך **ואני**, הוא ובית דינו.

ונבא אל הענין, אחרי אומרו, שע"י קדש שמו, ומוסרים עצמנו ע"מ למות על קדוש ה', יתן אדם תחתנו, אמר עתה, אל תתמה, למה (בכדי שתזכה אשר) לתת כוש וסבא תחתך, ארצה שתקדש שמי ע"מ למות?

כי הלא הדברים הם בהדרגה, שהוא כי **מאשר יקרת בעיני** שם הרחמים הנז', **נכבדת** להצילך, גם שלא יקרת בעיני מדת הדין, שהוא כענין, ונח מצא חן בעיני ה' שביארנו שם, אך, לא בעיני א-להים, הוא מדת הדין,

אך, בעשותך חסידות יתרה, עד גדר שו**אני** שהוא **אני** ובית דיני, **אהבתיך**, שהוא לקדש שמי, עד היות על מנת למות שלא יעשה לך נס, או, אצ"ל הצלה, כי-אם, גם **שואתן אדם** תחת גופך, **ולאמים תחת נפשך:**

~ ~ ~

כל צדיק וצדיק נקרא בשמו ית'

~

כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו:

הנה רשב"ן בשם רבי יונתן אמר, ג' נקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא, צדיקים משיח וירושלם. צדיקים דכתיב **כל הנקרא בשמי וכו'**,

ואפשר שלא כל סוג צדיקים יקראו בשמו, שא"כ מה יתרונו של משיח שיקרא כה, האם גרע מכל צדיק שבישראל,

על כן אחשוב, כי הנה נשמות הצדיקים לא כלן מגדר א' המה, יש נפשו מאצילות יש מבריאה יש מיצירה יש מעשיה,

ואפשר כי בא ללמד, בל יעלה על רוחנו, כי כל הטוב האמור למעלה, לא לכל סוג צדיקים יהיה, רק לאשר נשמתו מעולם האצילות, או על הרוב אשר מעולם הבריאה.

לז"א, לא כן הוא, כי-אם, בין **כל הנקרא בשמי**, הוא אשר מעולם האצילות, שעל כן שמו כשם רבו, בין אשר **לכבודי בראתיו**, שהוא מעולם הבריאה, בין אשר **יצרתיו**, שהוא מעולם היצירה, אפילו אשר מעולם העשיה, וזהו **אף עשיתיו:**

~ ~ ~

זכות האמונה בהבטחות הגאולה והבלי הבטחות נביאי האומות

~

כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת:

אחרי אומרו הגאולה העתידה, באומרו **כי אתך אני, ממזרח אביא זרעך כו'**, אמר עתה, הנה יש שני סוגים באומות, גוים ולאומים, הגם אם יונח **שנקבצו כל הגוים** וגם **יאספו לאומים** יחד, אשר זה כל העולם זולת ישראל, הימצא בהם בכל כללותם, בשום אלוה שבהם, **יגיד זאת**, היא הגאולה האמורה?

והנה יש במגידי עתידות, שלמען יאמינו העתיד אשר יגיד, ישמיע ראשונות שעברו, למען מהגידו העבר, יוציאו שגם יגיד אמת בעתיד, על דרך זה יאמר **ראשונות ישמיעונו**, וגם בזה ישקרו, כי **יתנו עדיהם ויצדקו, יתנו עדיהם** בראשונות **ויצדקו**,

ואחרי כן **ישמעו** הראשונות ממני, על ידי הנביאים **ויאמרו, עדיהם** הנז', כי **אמת** הוא מה שאני משמיע אותו, ולא מה שהם העידו, וזהו **ישמעו ויאמרו אמת.**

~ ~ ~

אמונה בגאולה הוא האמונה שאין עוד מלבדו

~

אתם עדי נאם י-הוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר א-ל ואחרי לא יהיה:

אך, מה שאני אומר שיהיה לעתיד, **אתם** תהיו **עדי**, כי אני מגידו מעתה, ואז תעידו, כי אני הגדתי מעתה.

וגם **עבדי אשר בחרתי** הוא מלך המשיח, כי הוא שומע עתה, ואז יגיד כי כן דברתי מעתה:

ושמא תאמרו, 'מה בצע שנדע הדבר מעתה, שנעידהו בימים ההם, ולשתוק עתה מלהודיעו, ולמה הוא זה?'

הנה זה אני עושה מכמה טעמים, אחד, **למען תדעו ותאמינו לי**, כי על ידי מה שתדעו עתה ידיעה בלי מופת, יהיה לכם זכות האמנה בו ית' מעתה, כי יבא דברו בלי ספק,

משא"כ, אם לא הייתי מודיע לכם דבר, כי לא היה לכם במה שתאמינו, שתהיה לכם בדבר זכות האמנה, ליגאל,

ועוד טענה שנית והיא, כי, **ותבינו כי אני הוא**, כי תראו כי אין בו יתברך שינוי חלילה, כי **אני** שאמרתי זה עתה, אביא הדבר בעצמו לעתיד, בזה **תבינו כי אני הוא**, שדברתי ייעוד הגאולה הזאת, ולא היה אחר פועל הצרות בעת הצרה, ומייסר את העוברים כמונו בגלות, וא' מביא הטובות לעתיד,

כי-אם, **תבינו כי אני הוא**, וגם תשכילו, כי מלאכים שמצד הקדושה, המשמשים לפניו במרום, אינם א-ל, ומה גם העובדים את החצונים, הם שרי העמים, כי כלם הבל,

כי הנה, מאשר לפניהם שרפי קדש המשמשים לפני במרום, בודאי שלא יהיה מי שהוא **נוצר אל**,

כלומר, כי כל שרפי קדש, כלם נוצרים מאתי, ואיך, מי שהוא נוצר, יהיה א-ל,

וא"כ, מכ"ש הבלתי משמשים לפני, כי הם חצונים, מתייחסים **לאחרי**, שהוא חצוניות וטומאה **שלא יהיה א-ל**, וזהו **ואחרי לא יהיה**,

וגם זה תבינו, במה שתדעו הדבר העתיד מעתה, ותראוהו לעתיד, כי תראו, כי לא היה כח במלאך קדוש, ולא בחיצון אשר עבדו אותם הגוים, מי שהיה בו כח לעכב, שלא יהיה הדבר אשר ייעדתי ולא יבא, כי-אם, כאשר דברתי כן יהיה:

(וזהו מה שממשיך לאמר: יא - יג)
אנכי אנכי י-הוה ואין מבלעדי מושיע: אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי נאם י-הוה ואני א-ל: גם מיום אני הוא ואין מידי מציל אפעל ומי ישיבנה:

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק אגרא דכלה
מרבה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב

ויאמ"ר א"ת קל"ך שמעת"י בג"ן ואיר"א. ס"ת למפרע, אתוון **אנ"י כת"ר**, שגמר בדעתו, וקיבל עליו לשונו, לתקן כל (אשר פגם.

ממדת) **אנ"י**, מדת מלכות שמים, עד, **כתר** עליון.

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא תקי"ב (ויאמר **את קלך שמעתי בגן** ואירא **כי עירם אנכי** ואחבא), הוא בגימטריא ח' פעמים די"ן,

בסוד הכתוב ישם ב'**סד**' רגלי (מדת הדין),

ממילא ח' פעמים די"ן, הם ח' פעמים **ס"ד**,

נתהפך לח-**סד**, בהצטרפות הח' לס"ד,

בהעלות **הדינין** עד (שורשם) המדה השמינית (**ח**, בינה, שהוא), יוב"ל העליון, להמתיק הדינים בשורשם לשוב אליו ית' בתשובה עילאה,

על כן (תקי"ב הנ"ל) הוא גם כן בגימטריא י"ו פעמים **ל"ב**, ובהצטרפותם הם (אותיות) **יוב"ל**, העליון, שישובו (ביובל) איש אל אחוזתו (שמרומז ב' בחינות הנ"ל, א: שישובו כולם אל אחוזתם ושורשם בתשובה ע"י מדת הבינה. ב: הדינים והגבורות יומתקו ע"י שישובו אל שורשם שהוא מדת הבינה)

על פי דרכינו יתפרש הכתוב שאחר כך על פי דברי **האלשיך**.

ויאמר מי הגיד לך וכו' המן העץ וכו' לבלתי אכל ממנו אכלת.

הדקדוקים רבו, א' **מי הגיד לך**, לא יוצדק לשון הגדה רק ידיעה, היה לו לומר 'מאין תדע'...

ב' **המן העץ** וכו' בלשון ספק, והכל גלוי לפניו!

ג' **אשר צויתך לבלתי** וכו' הם אינם מובנים, דהוה ליה למימר 'אשר צויתיך לא תאכל' וכו'!

והנה הקושיא הב' והג' מתרץ **הרב באלשיך**:

*(וזל"ק האלשיך: ויאמר לו ה' מי הגיד לך כי ערום אתה כו', לומר, הנה כל חוטא מתאטמות עיני שכלו להכיר כי ערום הוא מהקדושה, ועל כן מן התימה הוא **מי הגיד לך כו' כי ערום אתה** ממלבושי הקדושה, **המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו כו'.***

*והוא בשום לב, כי היה לו לומר 'אשר צויתיך לא תאכל ממנו', מאי **לבלתי אכל ממנו!***

אך יש חוטא בלתי דואג על עבור רצון קונו,

ויש שיצרו תוקפו, והוא עושהו בלב רגז, ואומר בלבו, 'כי אך הפעם הוא עושה, כי תקפו יצרו', (וכדמבאר באגרא דכלה פה שהוא: 'בכדי שירף ממנו היצר'), אך, לא ישנה, לעשותו עוד.

*והנה העושה באופן זה, ודאי לא יטמטם יצרו עיני שכלו מהכיר רעתו, כי הלא גם בהעוותו היו עיניו פקוחות, כל שכן אחרי כן. והנה חוה לא שתה לבה, כי- אם, **והרא האשה כי טוב כו' ותאכל ותתן גם לאישה עמה** - כלומר כמוה, בלב בלתי כואב על המעשה:*

*ובזה נבא אל הענין, אמר **מי הגיד לך כו'** שנפקחת, **האם מן העץ אשר צויתיך**, האם בכוונה **לבלתי אכל ממנו** עוד, היה מה **שאכלת**, שהיה לך לב רגז על שהיית אוכל, שאם היה כך אינו מן התימה פקיחת עינך להכיר עונך. אך, לא כן היה – כלומר, אך החזיק לי טובה שהעירותיך, ופקחתי עיניך לבל תאבד לגמרי: **עכל"ק האלשיך)***

(המשך האגרא דכלה) שאמר לו השי"ת ראה מה גדלו חסדי עליך, כי הרי אתה בעצמך שב ומתחרט, ומאין באו לך הרהורי תשובה? הרי חטאת חטא גדול!

אשר כפי הנהוג, לא יבוא תיכף עליו הרהורי תשובה, עד אשר יתחיל לשוב מעצמו, בלי התעוררת, ואחר כך יאירו עיניו, ויבין גודל חטאו, וישוב אל ד'. ומפרש בזה הכתוב, **כי אחרי שובי נחמתי** וכו'.

*(וזל"ק האלשיך בירמיהו פל"א: **כי אחרי שובי**, ששבתי, **נחמתי** מאשמותי, ולא מקודם, כי טרם שובי, אינני מכיר כי רשע וחוטא אני, וחושב אני, כי מיעטו אשמותי, כי כן דרך איש הנמשך אחר יצרו, חושב בלבו, כי טוב הוא, ומשכח עוונותיו עד שובו, כי זה חסדו יתברך, שאחר התחילו לשוב פותח לבו, ומביא לו זכרון כל אשמותיו קו לקו, אך אחר שובו, נותן לב וחשב עם קונהו, ומן השמים יתנו אל לבו לזכור אשמותיו, ואז יחרד באומרו, אוי לי כי הייתי מחזיק עצמי לצדיק, כי לא הייתי יודע מה אני, אך עתה **אחרי הודעי** והכירי כי רשע הייתי **ספקתי** על יד מרוב יגון.*

***ובאלשיך תהלים פרק כה: אחרי שובי נחמתי** וכו', שהוא כי אין החוטא מכיר עצמו עד אחרי החילו בתשובה, כי אחד מדרכי היצר הרע היא לשכחו אשמותיו ולהודות לו כי הוא טוב מרבים, אך **אחרי שובו**, הוא יתברך פותח עיני שכלו ומורה, ומזכיר לו כל אשר חטא על הנפש, וזה יאמר **טוב וישר ה' כי על כן יורה חטאים** אחר שהחוטא כבר הוא **בדרך** כי היחל לשוב.*

ובאלשיך בראשית ג: אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי** כו', כי אמר הנה טרם שובי בתשובה, חשבתי - לאותם עיני שכלי - כי לא בלתי כשר הייתי, **אך אחרי** ההתעוררי והרהרתי **תשובה** ופשפשתי במעשי, **אז נחמתי, ואחרי הודעי** כי... אנכי... בלתי כשר, כי ידעתי את עצמי כי לא צדיק אני כאשר חשבתי, אז נצטערתי **וספקתי** על יד. **עכל"ק האלשיך)

(המשך האגרא דכלה) והנה, אם היה חטא שלך על דרך שאמרו, שיש חוטא לפעמים דבעי למטעם טעמא דאיסורא, בכדי שירף ממנו היצר אח"כ, דאין החטא גדול כ"כ, ו(אם היה חטאתך בזה האופן) יתכן לך תיכף הרהורי תשובה,

אבל החטא שלך היה חטא גמור, (וא"כ) ומאין באו לך הרהורי תשובה?

זה הוא, כי יקר חסדי עליך, ואני עוררתיך בצדק, לשוב אלי באמת,

וזה הפירוש, **מי הגיד לך כו' המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת**, ר"ל, האם **אכלת** בכוונה **לבלתי אכל ממנו**, רק למיטעם טעם דאיסורא. ע"כ תוכן ד"ק.

ומה יאות הוא, לפי דרכנו, ששב בתשובה עילאה לפניו ית', וזהו שיעור הכתוב, **ויאמר מ"י**, (ר"ל עולם התשובה עילאה הנקרא מ"י כנודע), **הגיד לך** (ר"ל המשיך לך התשובה וההתעוררת הזה), **כי**

עירום אתה (ר"ל שאם לא כן **אתה** בעצמך **עירום** ממצוה והתעוררת,

ויתפרש (תיבת) **כי** (לא כפשוטו מלשון 'אשר', אלא פירוש 'שהרי') דהא, שהוא מד' לשונות שמשמש, **המן העץ** וכו', יתפרש כדברי **הרב האלשיך**, (היינו תיבת **'כי'**, הוא נתינת טעם וראיה, אל זה שאמר לו ה', אשר ריחם עליו בחסדו לעוררו מלעילא, לתשובה. וראיה שהיה מלעילא, ולא זכה לזה האדם בעצמו, **'כי'** הרי לא **אכלת** לכוונה הטובה בכדי **'לבלתי אכל ממנו'**, כי אות ה' של תיבת 'המן' הרי הוא ה' התמיה, כאומר, **ה**אם היה כך, שכיוונת כוונת, **לבלתי אכל**?)

ובזה יבוא הכתוב על נכון, ויתורצו בזה כמה דקדוקים,

על פי דרכינו, ירמוז בר"ת **א'שר צ'ויתיך ל'בלתי א'כל מ'ממנו**, אצ"ל **א"ם**, רצ"ל, ששב בתשובה (ממדת בינה – **אם**), **לאימא** עילאה.

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא מש"ה. רמז שבימי משה יתוקן הכל על ידי מתן תורה.

~ ~ ~

ספה"ק תפארת שלמה
מרבה"ק ר' שלמה הכהן ראבינאוויטש מראדאמסק

גדול עוני מנשוא. האלשיך פי', במה יוודע גודל הרחמים, רק בהיות העון גדול,

וז"פ **לד' א-להינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו**. כי המרד הוא גדול מאד. ובזה יוודע כי **לד' הרחמים והסליחות.**

ולזה בתימה אמר וכי **גדול עוני מנשוא**, הלא הרחמים שלך גדול מעון שלי. (מכתי"ק)

*(וזה"ק **האלשיך בראשית פ"ד**: הנה, אם העון הוא גדול, גדולה מאד רחמנות ומחילתו יתברך, ובמה יודע היותו יתברך נושא עון אם לא בהיות העון גדול. כמאמרנו על פסוק, **לד' א-להינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו**, שבמה יודע כי לו יתברך רחמים וסליחות, אם לא בהגיע אשמתינו אל גדר מרד.*

*לזה אמר כמתמיה, **גדול עוני מנשוא**, האם יותר גדול העון שלי מדנשוא ומחילה שלך, לא יתכן, כי כח המחילה שלך גדול ודאי:*

** **אלשיך דניאל פ"ט: ט-י: לא-דני א-להינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו: ולא שמענו בקול י-הוה א-להינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים:***

*לא יאבה ה' סלוח על חטאה גדולה מאד, כי הלא מרדו בו כאמור, והמרד הוא העולה (וגרוע) על כל עון ופשע וחטאה, ובכן לא ינקה ה', וגם שלא שבו עדיין, אחרי שובו להתרות בנו **ביד עבדיו הנביאים**, על זה בא ויאמר, **לה' א-להינו הרחמים והסליחות, כי מרדנו בו, ולא שמענו אל עבדיך וכו',***

*לומר, כי הלא במה יודע איפוא, כי לך ה' **הרחמים והסליחות** העצמיים, ואין לזרים אתך ברחמיך הרבים אם לא כי **מרדנו בו**, וגם **שלא שמענו** וכו' **אל אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים**, הם התראותיו ית', כאמור, כי על החטאים ועל העונות הגלים, לא יבחנו רחמיו וסליחותיו יתברך העצומים והרבים. **עכל"ק האלשיך)***

~ ~ ~

ספה"ק ישמח ישראל
מרבה"ק ר' ירחמיאל ישראל יצחק דאנציגער מאלכסנדר

והנה טוב מאד:
ועתה פן ישלח ידו, ולקח גם מעץ החיים:

בפ' וירא: דברי קדושת אא"ז זצללה"ה זי"ע על מאמר הגמ', 'משה לא מת דכתיב, ויהי **שם עם ה'** וכתיב, **וימת שם משה** מה התם עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש'.

והקשה התבו"ש, הלא כל הלימוד הוא שמשה לא מת, היה צריך הגמ' לומר, מה התם חי אף כאן חי, ל"ל אריכות הלשון "**עומד** "ומשמש?

ופירש הוא ז"ל, דהנה האדם נברא להיות דבוק בחכמה העליונה לעולם, ולהיות מדמה הצורה ליוצרה, לעשות גם מהגוף העכור שהוא חומר הגס ג"כ צורה, כמו הנשמה, ואח"כ כאשר חטא אדה"ר נתערב טוב ברע ורע בטוב, ומאז לא יוכלו הגוף והנפש להיות בשלוה בעודם ביחד בחיים, כי זה היפך זה,

וכאשר הקב"ה חפץ בטובת עמו ישראל, וראה שלא יבוא **האדם** לעולם להרצון האמיתי, וחפץ ד' למה שנברא, לכן מיד גרשו וגזר עליו מיתה, ולאחר המיתה יתוקן, והנפש שבה אל אביה אל מקור מחצבתה.

ולזה מבואר במדרש, **'והנה טוב מאד**, זה המות', כי בזה נעשה התיקון הגמור.

וכדברי פי קדוש ד' אדמו"ר מו"ה שמחה בונים מפרשיסחא זצללה"ה, ע"פ, **ועתה פן ישלח ידו**, היינו לאחר חטא אדה"ר צפה הקב"ה ברוב רחמיו שמוכרח להיות בעולם המות, כדי לזכות לתיקון הגמור, וירא הקב"ה **פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים** ולא ימות לעולם,

ונמצא "**ואכל** שהוא הגשם, "**וחי** שהוא הרוחניות, יהיה נתערב "**לעולם**, ולא יתפרדו לעולם זה מזה, ולא יהיה חלילה לעולם התיקון הגמור, לכן גרשו.

וכן מבואר **באלשיך הק'** על הפסוק, **בריתי היתה אתו החיים והשלום**, היינו שפנחס זכה שבחיים חיותו נעשה שלום ביניהם, בין הגוף והנפש, ופנחס זה אליהו, לפיכך עלה השמימה עם גופו, שגופו נעשה כ"כ מזוכך כמו הנפש.

וכן מבואר ברמב"ם ז"ל, שמה בין משה לשאר הנביאים, כל הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה, היינו שהגוף לא היה נזדכך, לכן לא יכלו לעמוד בשעה שנתגלה עליהם אור הנבואה מאת הקב"ה, וכדכתיב, **וארא ואפול על פני**, משא"כ מרבע"ה שהיה גופו ספירי ומזוכך כמו הנפש, שהיה עם הגוף ארבעים יום ומ' לילה **לחם לא אכל** וגו', ראה באספקלריא המאירה, היינו שעמד על עמדו עם גופו בשעת התגלות הנבואה, ולכן לא היה מרבע"ה נצרך להמיתה, שזכה בחיים חיותו לבוא לתיקון הגמור כאשר הוא רצון הבוב"ה.

וזהו פירוש, **משה לא מת**, כי לא היה צריך לזה, כדכתיב, **ויהי שם**, היינו שהיה בשמים, ומה התם **עומד** ומשמש, היינו כמו שמבואר בהרמב"ם ז"ל, שהיה **עומד** על עמדו עם גופו בעת שהיה בשמים ולמד תורה מפי הקב"ה, אף כאן עומד ומשמש, נמצא שכל הדיוק הוא בתיבת **עומד** ומשמש. עכ"ל הנצרך לענייננו.